PLA DIRECTOR DEL JACIMENT ARQUEOLÒGIC DE MASIES DE SANT MIQUEL– BANYERES DEL PENEDÈS (BAIX PENEDÈS)

Juliol 2017

CRÈDITS

Redacció:

DAVID ASENSIO*, JORDI MORER DE LLORENS*, JOSEP POU**

(*MónIberRocs SL; **Ajuntament de Calafell)

Amb la col·laboració de:

MAITE MIRÓ, RAFEL JORNET, JOAN SANMARTÍ

1.- INTRODUCCIÓ.

Les restes arqueològiques que s'estenen pels terrenys adjacents a la Urbanització de Sant Miquel per la seva banda oest, l'anomenat jaciment de les Masies de Sant Miquel, sens dubte conformen un dels conjunts d'època ibèrica més importants del territori català. Aquesta importància rau en una sèrie de factors que fan que no sigui excessiu considerar-lo un jaciment excepcional. D'entrada, la gran majoria de nuclis de poblament concentrat en època pre-romana consisteixen en petites comunitats residents en modestos assentaments de dimensions rarament superiors a la mitja hectàrea. Les més de quatre hectàrees de superfície de les Masies de Sant Miquel el situen entre els escassos nuclis ibèrics coneguts en el nord-est peninsular que podem considerar plenament urbans. I es tracta, a sobre, d'una de les poques ciutats protohistòriques que no tenen continuïtat en època romana o posteriors, de manera que l'absència de superposicions significatives ens ofereix unes restes en un estat de conservació immillorable, fet ben poc habitual. Per tot això no hi dubte que ens trobem davant d'un jaciment amb un interès històric enorme i un potencial patrimonial inqüestionable. A partir d'aquesta evidència es justifica que hagi estat declarat com a Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN)-Zona Arqueològica, fet que l'integra en l'exclusiva llista de conjunts arqueològics que mereixen el màxim nivell de protecció legal.

Tanmateix la importància reconeguda d'aquest jaciment no té correspondència pel que fa al nivell de coneixement disponible. Ans el contrari és un assentament antic globalment desconegut, del qual disposem d'unes dades arqueològiques molt bàsiques; en aquest sentit els especialistes reconeixen que representa un dels grans dèficits de la recerca sobre el món ibèric septentrional. En l'àmbit patrimonial és un jaciment amb visibilitat nul·la i, des d'aquest punt de vista, inexistent, sense cap mena d'us social.

Hi ha diferents administracions del país que des de fa temps són ben conscients d'aquest contrast entre l'entitat del jaciment i les grans mancances que presenta a tots els nivells. En primer lloc, cal ressenyar que les restes s'estenen per uns terrenys de propietat privada, fet que representa un obstacle per al desenvolupament de tota mena d'actuacions. En qualsevol cas aquestes dificultats no han fet minvar la voluntat de superar el precari estat actual del jaciment, tant des del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, especialment del seu Servei d'Arqueologia, com des de l'administració local. Tradicionalment l'Ajuntament de Banyeres del Penedès ha mostrat una sensibilitat elevada i continuada respecte la conservació i difusió d'aquest important component del seu patrimoni històric, i així ho hem pogut constatar tots els que des de fa temps ens dediquem a l'estudi del món ibèric a les comarques penedesenques. Aquest Pla Director, la redacció del qual parteix d'una decisió municipal, en seria una de les darreres mostres.

2.- OBJECTIUS DEL PLA DIRECTOR.

Aquest Pla Director és un encàrrec de l'Ajuntament de Banyeres del Penedès i té com a objectiu principal establir d'una manera precisa i detallada el conjunt d'actuacions que seria convenient desenvolupar per a assolir dues fites essencials: per una banda, millorar el coneixement històric i arqueològic sobre la ciutat ibèrica de les Masies de Sant Miquel i, per l'altre, fer possible una adequació bàsica que permeti la visita pública del que sens dubte és un important conjunt patrimonial.

Aquestes actuacions hauran de realitzar-se en diferents àmbits i seran de naturalesa molt diversa. Hi haurà d'haver, en primera instància, una intensa tasca d'intervenció arqueològica, pas previ imprescindible per a treure a la llum una porció significativa de vestigis arqueològics i, a partir d'aquí, obtenir un nivell mínimament satisfactori de coneixement sobre l'estructura, naturalesa i particularitats del nucli ibèric, avui dia inexistent. L'apartat corresponent al Pla de Recerca és el destinat a exposar l'estratègia i la planificació d'aquesta fase dels treballs estrictament arqueològics.

En paral·lel a la descoberta i documentació de les restes arqueològiques caldrà posar en marxa tot un seguit d'intervencions de consolidació i adequació de les mateixes, així com una proposta de la manera de transmetre la nova informació que s'anirà obtenint. En aquest camp, l'objectiu bàsic ha de ser apropar al públic un jaciment emblemàtic i fer-lo comprensible a tots els nivells (especialistes, escolars, públic en general, etc.), utilitzant tots els recursos disponibles per a aquesta finalitat.

La part central d'aquest Pla Director consisteix en un Pla d'Ordenació que especifica el ventall d'actuacions necessàries en aquest camp. Sense deixar de banda, en darrer terme, unes indicacions o recomanacions sobre la manera d'encarar la fase posterior a l'obtenció d'un equipament arqueològic visitable, és a dir, tot allò relatiu al manteniment, gestió i difusió del nou conjunt patrimonial de la ciutat ibèrica de les Masies de Sant Miquel.

3.- MEMÒRIA HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA.

3.1.- ANTECEDENTS I ESTAT ACTUAL DE LA RECERCA.

El jaciment de Masies de Sant Miquel fins el moment s'ha caracteritzat per una situació contradictòria pel que fa a l'estat actual dels coneixements disponibles. Per una banda és un dels assentaments urbans ibèrics de més notorietat de la Cessetània (amida entre les 4 – 5 ha.), juntament amb Darró a Vilanova o els Vilars de Valls. De fet, no hi ha estudi global sobre la Cessetània ibèrica que no destaqui el paper vertebrador i capital d'aquest assentament per entendre el territori del Penedès històric. Tanmateix, els treballs arqueològics desenvolupats en aquest assentament són excessivament limitats (tant sols dues intervencions d'urgència), pràcticament no s'ha treballat en cap projecte de recerca programat. Es tracta d'un jaciment on, ara per ara, la interpretació històrica del qual planteja importants dubtes i llacunes a tots els nivells (funcional, cronològic, etc.).

La història recent del jaciment i de la seva recerca arrenca amb un seguit de troballes superficials a la banda sud del nucli urbà de Masies de Sant Miquel, al costat d'una ermita que reutilitza estructures d'època romana visibles fins als anys vuitanta. Aquests indicis, i la troballa d'una inscripció religiosa dedicada a Júpiter (ILER 77=RIT 931), foren relacionats amb l'existència d'un nucli ibero-romà (SOLE; 1948: 104 i ss). A inicis dels anys seixanta, uns treballs agrícoles realitzats a un petit turonet situat immediatament al nord, posaren al descobert les restes d'una necròpolis d'incineració del període ibèric antic: la necròpolis de can Canyís. Es van recollir part dels materials procedents de les tombes destruïdes i es va poder excavar una de sencera que fou anomenada com la tomba del guerrer de Can Canyís (VILASECA; SOLÉ: MAÑÉ, 1963) (Figura 1). Als anys vuitanta, noves troballes de prospecció superficial intensiva, confirmen la gran extensió de l'assentament ibèric urbà de Masies de Sant Miquel i abraçant cronològicament, totes les fases de l'època ibèrica (MIRET; SANMARTÏ; SANTACANA; 1986), així com l'època romana. Tot seguit, l'any 1987 es realitza una intervenció arqueològica d'urgència a càrrec del Servei d'Arqueologia.

Fig.1: Tomba de guerrer de la necròpolis de Can Canyís.

El resultat d'aquesta intervenció mostrà una seqüència d'ocupació continuada entre el segle VI aC i el segle II aC., i una potència estratigràfica conservada poc habitual en els jaciments ibèrics (CARRASCO; REVILLA; PALLEJA, 1998). Finalment l'any 1998 es va realitzar altre intervenció arqueològica d'urgència on es netejaven els talls i es valoraven els danys creats per una màquina excavadora en les obres de construcció d'una bassa moderna sense llicència municipal. Els resultats van evidenciar una gran quantitat de murs seccionats, confirmant-se una seqüència estratigràfica excepcional, d'entre 3,5 i 4,5 metres de sedimentació (Figura 2). Fruït d'aquesta darrera intervenció es va iniciar la incoació d'un expedient de BCIN, essent necessari la delimitació del jaciment. En aquest sentit es van realitzar dues noves intervencions arqueològiques:

- Una sota la direcció de l'arqueòloga Maria Adseries (CODEX SCCL), on es va delimitar l'assentament mitjançant rases i sondatges arqueològics.
- Una segona intervenció sota la direcció de l'arqueòleg Lluis Marí (GEORADAR SL), on mitjançant el sistema de georadar als camps de vinyes adjacents a l'assentament ibèric.

De tota aquesta activitat es deriva un cúmul d'informació, de naturalesa molt desigual, que es pot resumir en els següents aspectes (Figura 3). En primer lloc es constata el fet que es tracta d'un assentament de grans dimensions, amb una superfície hàbil de 4 ha. Una altre evidència que es constata és el caràcter d'excepcionalitat del jaciment, tant a nivell de tipus de materials exhumats fins ara, com a nivell estructural i de conservació (entre 3,5 i 4 metres de potència estratigràfica a determinats sectors). Tot això fa que definim Masies de Sant Miquel com un assentament urbà amb unes dimensions molt superiors al que és habitual a aquesta zona de la Cessetània (Penedès històric), essent un dels principals centres de control polític i econòmic del territori. Tanmateix, la manca d'informació sistemàtica d'aquest nucli evidencia la necessitat de caracteritzar-lo millor a partir d'excavacions en extensió, dins d'un marc general de recerca. En aquest sentit Masies de Sant Miquel ofereix grans possibilitats de generar força informació en quantitat i en qualitat.

Fig.2: Imatges de la intervenció d'urgència realitzada l'any 1998.

Finalment, amb el punt de partença que resulta dels antecedents i del gruix d'informació disponible que hem volgut expressar breument en els paràgrafs anteriors, l'any 2014 s'engega un nou projecte de recerca quadriennal, per un equip d'arqueòlegs, promogut per la Universitat de Barcelona, on l'investigador principal és el Dr. Joan Sanmartí: "El canvi sociocultural a la Cessetània oriental (Penedès i Garraf) durant la Protohistòria i l'època romana republicana". En aquest projecte s'hi emmarca l'excavació del camp de sitges de Turó font de la Canya a Avinyonet del Penedès. També s'hi emmarquen l'excavació de diversos nuclis de caire artesanal com són els tallers ceràmic d'Hortes de cal Pons (Pontons) o els de la Vall d'en Foix (Torrelles de Foix); I les excavacions als nuclis de poblament concentrat com el Mas Castellar a la Llacuna o el de la Ciutadella ibèrica de Calafell. Així mateix, també s'inclou in intens treball de prospecció sistemàtica en el curs del Foix . Així, un cop establerts satisfactòriament els patrons d'ocupació d'aquest territori, s'hi presenta l'expectativa de l'inici de les intervencions a l'Oppidum de Masies de Sant Miquel.

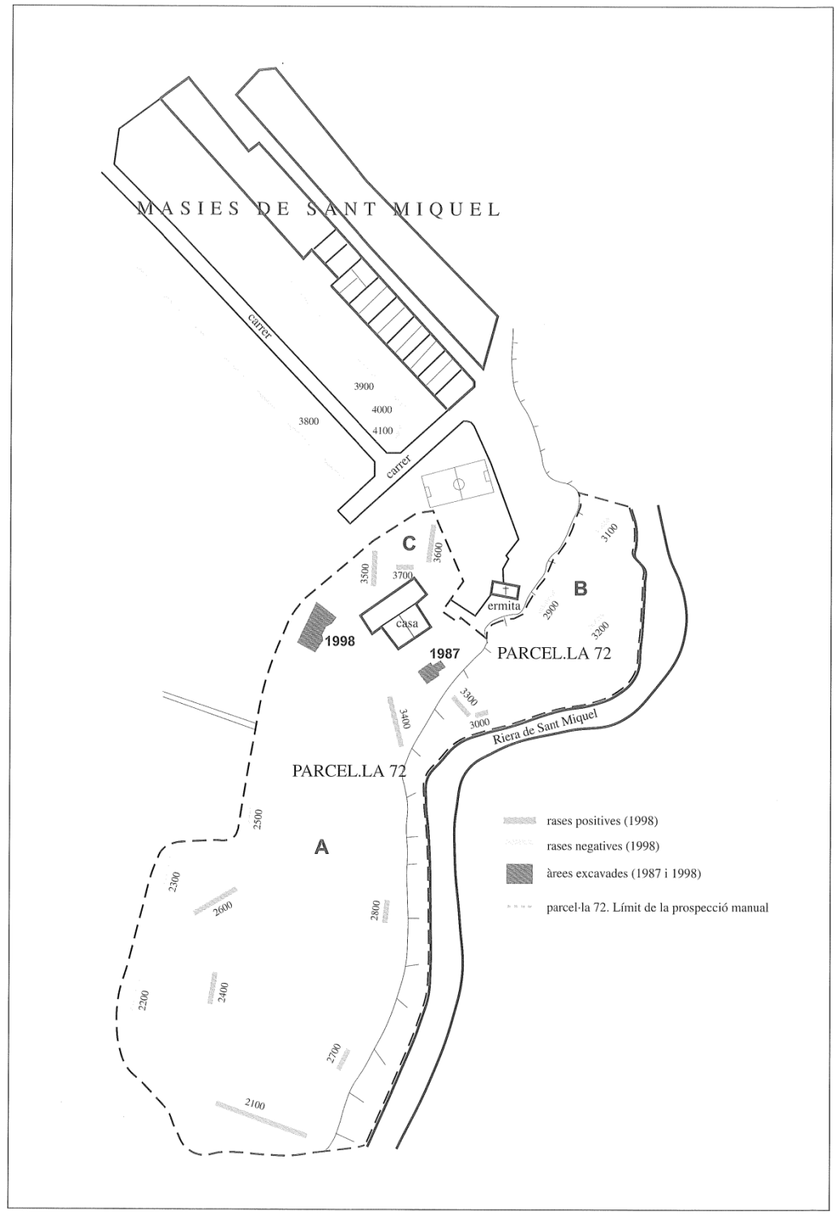

Fig.3: Planta publicada de la intervenció de delimitació de l'any 1993.

3.2.-EL POBLAMENT IBÈRIC A LA CESSETÀNIA IBÈRICA I EL PAPER DEL NUCLI DE MASIES DE SANT MIQUEL.

Donat que el principal factor que confereix un especial interès i importància al nucli ibèric de Masies de Sant Miquel és la interpretació que la recerca fa en relació al seu paper transcendent en l'estructura del poblament protohistòric en un marc territorial ampli hem cregut convenient incorporar aquest apartat, on s'exposen les dades i arguments que justifiquen aquesta hipòtesi. D'entrada, la identificació d'una variada tipologia d'assentaments coexistint en una determinada zona geogràfica és un dels indicadors arqueològics que la recerca utilitza per mesurar el grau de desenvolupament socio-econòmic d'un poble (Asensio *et alii* 1998). Es considera que aquesta evidència reflecteix, entre altres coses, una estructura del poblament que comporta l'existència de sistemes d'integració política entre les diferents comunitats que en formen part, una característica pròpia de societats avançades, de tipus estatal (Sanmartí 2001). Tot seguit exposarem les dades disponibles que permeten plantejar que aquesta era la condició del territori adscrit a l'ètnia ibèrica dels cossetans, una àmplia zona que abasta des dels límit sud del Camp de Tarragona fins al massís del Garraf (Figura 5), almenys pel que respecta a l'horitzó ibèric ple (Segles V-III aC).

D'entrada sabem que en aquesta àrea una part significativa de la població resideix en nuclis urbans extensos com el que s'ha localitzat en el subsòl de l'actual Tarragona, identificat amb la *Tarakon* ibèrica. Troballes disperses en diferents punts del promontori de mar, a la part baixa de la ciutat, permeten estimar una superfície pròxima a les 10 ha. (Adserias *et alii* 1993), fet que el situa en el selecte grup de nuclis de màximes dimensions coneguts a tot el nord-est de la Península Ibèrica (Asensio *et alii* 2001), junt al de la ciutat indiketa d'Ullastret (Martín, Plana 2001) o el de Burriac/*Ilduro* en territori laietà (Zamora *et alii* 2001). La continuïtat de l'ocupació fins a l'actualitat ens impedeix conèixer els detalls de l'entramat urbà d'aquesta gran ciutat cossetana (Figura 6).

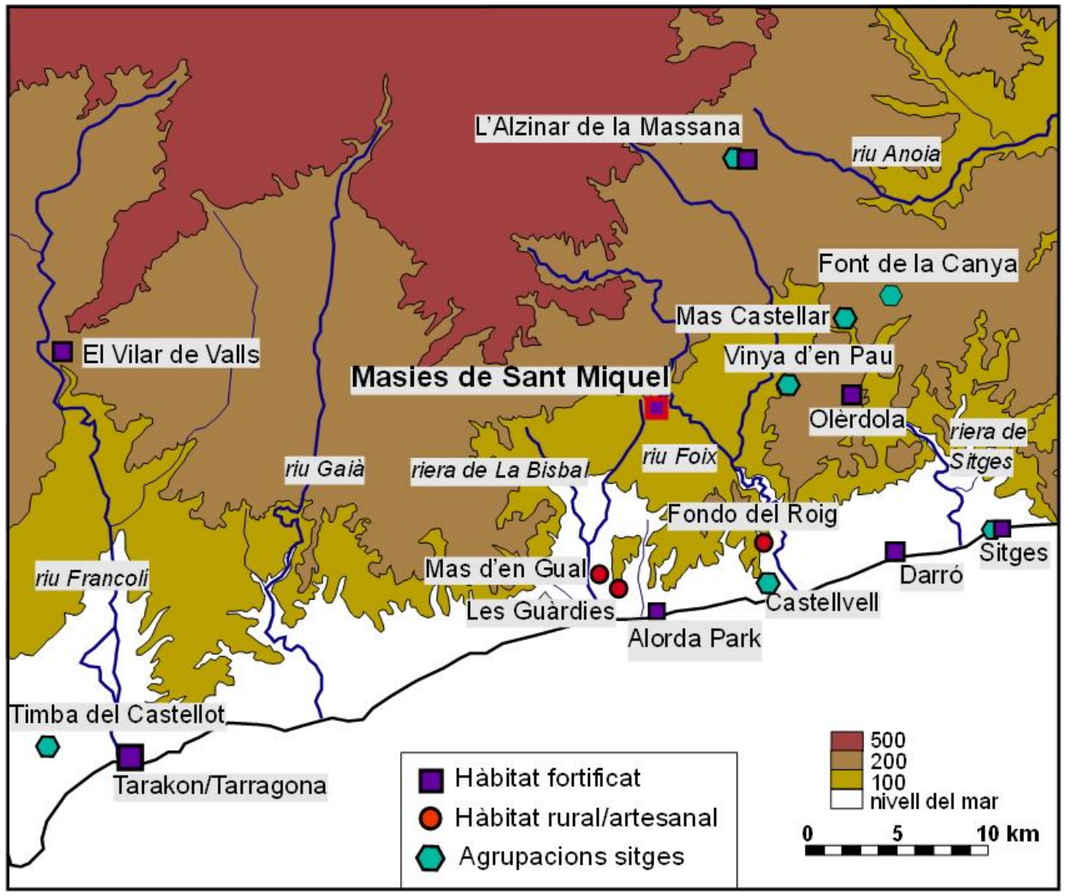

Fig.5: Mapa del territorio cossetà, amb indicació de l'ubicació del nucli de Masies de Sant Miquel.

Tanmateix la informació proporcionada per nuclis equivalents millor conservats, com l'esmentat cas d'Ullastret, o el més proper del Castellet de Banyoles, a la vall de l'Ebre, ens ofereix un panorama fiable de l'estructura i funcionament d'aquestes ciutats preromanes (Sanmartí *et alii* 2012). Es tracta de nuclis ben protegits per sistemes defensius potents i sofisticats (muralles, torres, bastions, fossats, murs avançats) a l'interior dels quals es desplega un urbanisme dens i compacte on el gruix d'edificis corresponen a habitatges. Ara bé, aquestes cases sovint presenten una variabilitat notable tal com és ben manifest en el cas del Castellet de Banyoles (Figura 7): la Casa 2 està formada per un espaiós pati que precedeix nou recintes més, que en conjunt ocupen 360 m2 de superfície, i just davant, a l'altra banda del carrer, trobem la Casa 14, una unitat domèstica de la modalitat més simple, amb un únic àmbit de planta rectangular de 38 m2 de solar (Asensio *et alii* 2012). Les famílies d'una i altra casa representen els extrems d'una societat fortament desequilibrada i jerarquitzada, amb un estament aristocràtic, sens dubte minoritari, convivint dins del mateix espai urbà amb amplis grups familiars subordinats, en el marc de relacions de caràcter clientelar. D'aquests casos millor coneguts de nuclis urbans de primer ordre cal destacar un element que els singularitza: la identificació d'edificis no residencials amb funcions comunitàries, que es reconeixen per un una arquitectura més elaborada i/o un disseny clarament diferenciat. Aquest és el cas dels dos temples del Puig de Sant Andreu d'Ullastret o el de l'Edifici 10 del Castellet de Banyoles, potser igualment destinat a activitats cultuals o, tal vegada, també de representació política. Un darrer aspecte distintiu és el de la intensa activitat econòmica que es detecta en el seu interior, des del desenvolupament de processos productius sovint altament especialitzats (tallers metal·lúrgics en el Castellet de Banyoles) fins a tasques estratègiques de concentració d'enormes quantitats de reserves agrícoles (camps de sitges a Ullastret o Burriac). En aquest sentit és simptomàtic el fet que aquests nuclis proporcionin les proporcions més altes de materials ceràmics d'importació en els respectius contextos regionals (Asensio 2002), fet que mostra com aquestes ciutats són el pol principal quant a la circulació de mercaderies de valor i prestigi (vi forani contingut en àmfores, peces de vaixella fina). Tot plegat són indicadors que palesen el paper preeminent

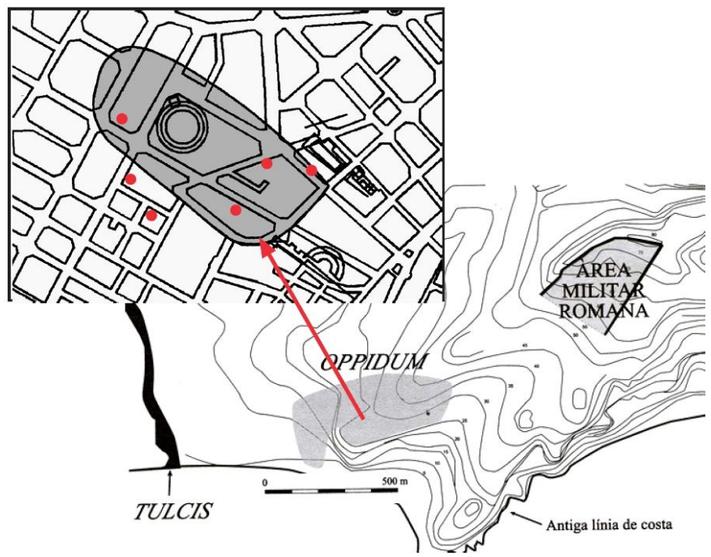

Fig.6: Ubicació de la ciutat ibérica de Tarakon sota l'actual ciutat de Tarragona

Fig.7: Planta de la ciutat ibérica del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre).

d'aquesta mena d'assentaments, veritables centres econòmics i de poder, amb funcions de capitals des de les quals es controlen extensos territoris circumdants.

La gestió dels respectius territoris polítics es realitza a través d'una densa xarxa de nuclis que responen a una diversitat tipològica i funcional ben evident. En el territori cossetà jaciments com Darró (Vilanova i la Geltrú) (López Mullor *et alii* 1992) (Figura 8a), les Masies de Sant Miquel (Banyeres del Penedès) (Adserias, Cela, Marí 2001-2002) (Figura 8b), el Vilar de Valls (Fabra, Adserias, Ramon 2003) (Figura 8c) o el d'Olèrdola (Molist *et alii* 2004) (Figura 8d) responen al patró d'assentaments urbans d'entitat, però a una escala sensiblement inferior, ja que les seves dimensions se situen entre 4 i 5 ha. (Figura 8), menys de la meitat en relació a la ciutat de *Tarakon*. Ara bé, més enllà del nombre d'habitants no hi devia haver una gran diferència tant a nivell d'estructura urbana com a nivell de composició social i activitats econòmiques realitzades. Tant sols hi podríem assenyalar un factor diferencial: en aquestes ciutats més petites a hores d'ara mai no s'han localitzat edificis singulars de funcions religioses o residències senyorials com les abans anomenades. Això fa pensar que tal vegada en aquests nuclis de segon ordre no hi resideixen els estaments superiors de les classes dirigents cossetanes, probablement concentrats en la ciutat que exerceix les funcions de capital.

Aquests nuclis urbans de major entitat coneguts fins ara semblen ocupar d'una manera força 'racional' el territori cossetà (Asensio *et alii* 2001). Així trobem dos ciutats costaneres en els extrems sud (*Tarakon*) i nord (Darró) de la franja litoral, coincidint plenament amb els que encara avui dia són els ports més importants de la zona (Tarragona i Vilanova i La Geltrú), i tres nuclis urbans situats tots tres entre 10 i 20 km. terra endins, controlant algunes de les principals vies de comunicació costa-interior (El Vilar el riu Francolí, Masies de Sant Miquel la riera de la Bisbal i Olèrdola la riera de Sitges). Tanmateix es tracta d'un nombre reduït de nuclis de poblament concentrat que es distribueixen per un territori d'una extensió molt considerable, estimada als volts del 2800 km2. (Figura 9) De la combinació de dades provinents de les fonts antigues i de l'estudi del poblament d'altres territoris

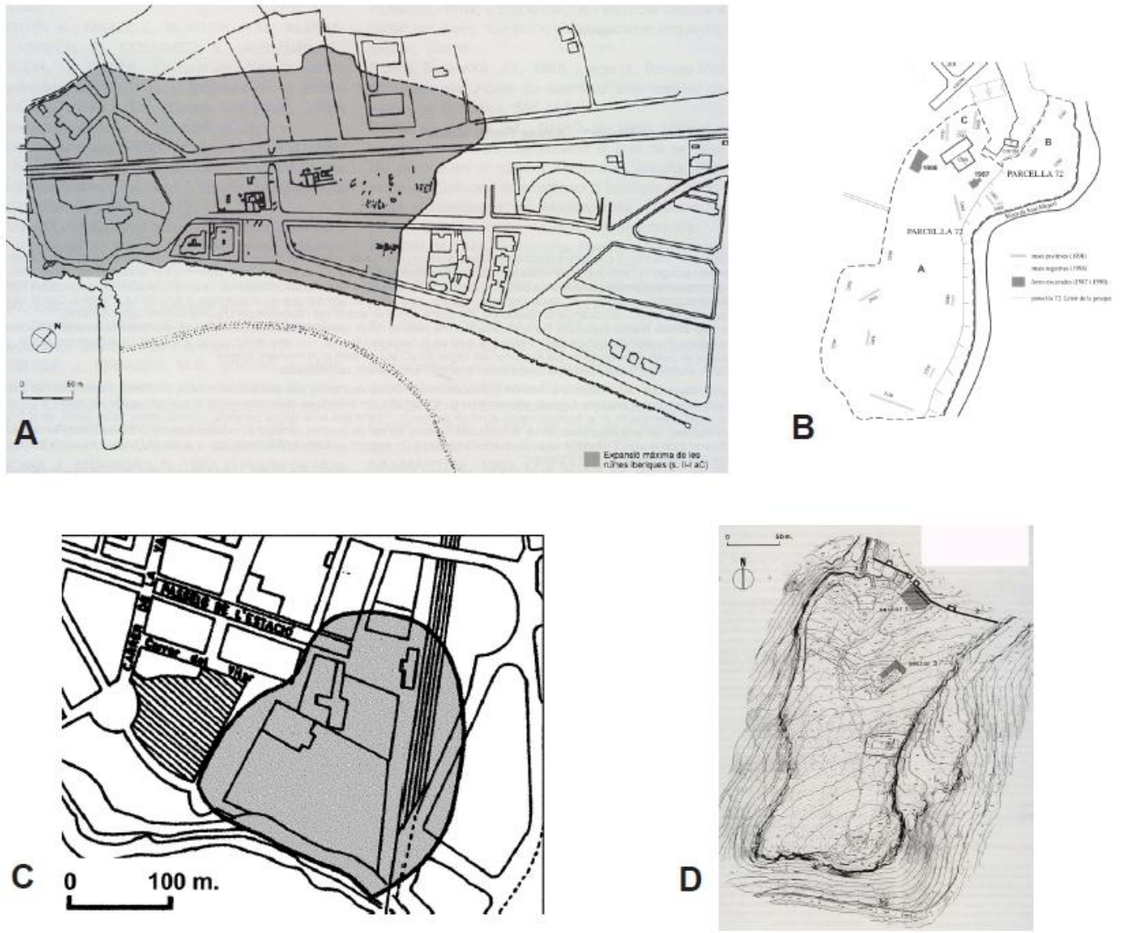

Fig.8: Planta a escala dels nuclis cossetans de segon ordre: A) Darró (Vilanova i la Geltrú; B) Masies de Sant Miquel; C) El Vilar (Valls); D) Olérdola (Olérdola).

s'ha proposat una densitat de població de 15 habitants per Km2 (Sanmartí 2001, 28), índex que proporciona una estimació d'uns 42.000 habitants per a la cossetània en època ibèrica plena. Per altra banda, l'anàlisi de diversos nuclis excavats en tota la seva extensió ha permès estimar que en els nuclis de poblament concentrat es donaria una *ratio* de 400 habitants per hectàrea (Sanmartí, Belarte 2001). Acceptant aquests valors es constata que en el conjunt dels cinc assentaments anomenats fins ara es concentraria una població inferior a les 11.000 persones, fet que permet afirmar que la gran majoria de la població cossetana, gairebé les tres quartes parts, no resideix en aquestes contextos urbans més desenvolupats.

De fet el gruix del poblament cossetà es reparteix per un nombre elevadíssim d'assentaments menors, aquests sí d'unes característiques molt diferents als que hem considerat fins ara. Probablement la categoria de nucli de poblament concentrat més abundosa consistia en petites viles closes, sempre al voltant de les 0,5ha. de superfície (és a dir, modestes agrupacions d'uns 200 habitants cadascuna), sovint ubicades en indrets elevats que aporten condicions defensives naturals i control visual de l'entorn. Correspon al que tradicionalment havia estat identificat com el 'poblat' ibèric prototípic i que actualment, per tal de no encobrir la diversitat existent dins d'aquests 'poblats', ha estat batejat amb denominacions noves, com ara la de 'vilatge fortificat' (Asensio *et alii* 1998). Aquests vilatges presenten sistemàticament muralles i urbanisme d'escassa complexitat arquitectònica, predomini de les cases de modalitat senzilla, i una cultura material associada on els béns de prestigi i les importacions tenen una representació força inferior a la dels nuclis urbans abans esmentats. A l'àrea cossetana aquesta categoria no disposa d'una documentació gaire abundosa però hi ha alguns casos prou significatius com ara els nuclis de Santa Anna (Castellvell del Camp) (Ramon, Massó 1994), Garràfols (Vallmoll) (Vilaseca 1968) o Pla de Santa Bàrbara (Montblanc) (Ramon 1992; Otiña 2007).

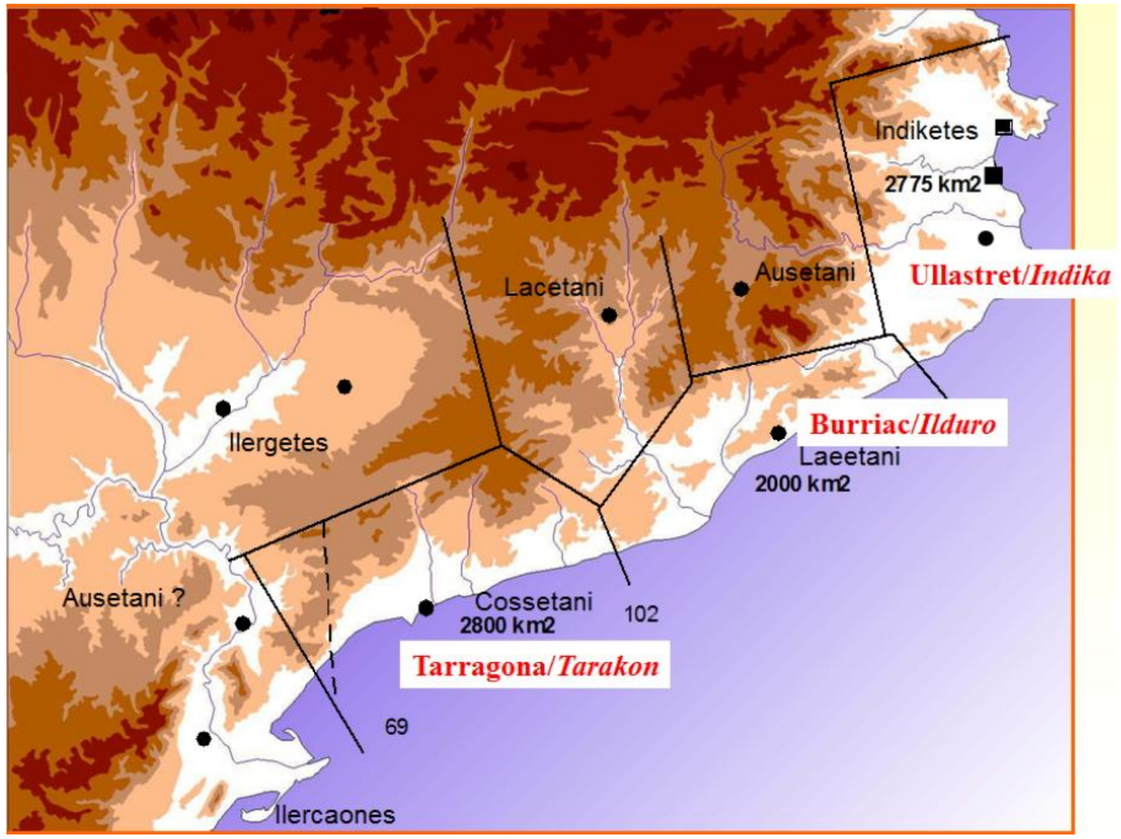

Fig.9: Mapa dels territoris polítics de les ètnies en el món ibèric septentrional.

A aquest tercer graó en la jerarquia dels nuclis de poblament concentrat a l'àrea cossetana se n'hi ha d'afegir una darrera modalitat força peculiar que és la que representa, a hores d'ara de manera exclusiva, el jaciment d'Alorda Park (Calafell) (Figura 10). Es tracta d'un nucli de dimensions molt reduïdes (3000 m2), d'ubicació costanera, que des del segle V aC. disposa d'un sistema defensiu molt potent i elaborat (muralla doble, dues torres i un fossar), a més d'un parell d'habitatges complexos ubicats en el sector central de l'assentament, sens dubte associats a famílies d'estatus elevat (Sanmartí, Santacana 1992). En el segle III aC es dóna una important reforma constructiva que fa que tot just una mitja dotzena de residències senyorials copin l'espai urbà, d'entre les quals destaca clarament una per sobre de la resta, la Casa 201, d'un inequívoc caràcter palacial (Asensio *et alii* 2005). D'aquí la interpretació que en aquest moment avançat el nucli ha esdevingut una potent ciutadella on la gran majoria dels residents pertanyen a l'estament aristocràtic. Estaríem davant un fenomen de residència segregada d'una part de les classes dirigents que suposa una modalitat particular d'organitzar la vertebració social i política del territori cossetà.

Amb tot, el més versemblant és pensar que el gruix de la població del territori cossetà no viu en cap de les ciutats, ciutadelles o vilatges descrits fins ara; per contra, amb tota probabilitat la base del poblament era de condició camperola i residia en assentaments oberts, dispersos pel territori, ubicats preferentment a la plana, a tocar dels camps de conreu. Ara bé, la recerca dels darrers anys mostra que entre aquests nuclis agrícoles també hi pot haver una gran disparitat (Figura 11). Per una banda hi hauria l'assentament més modest, majoritari, conformat per una petita aldea o agrupació de masos o, fins i tot, granges isolades, sovint identificables arqueològicament per una petita agrupació de sitges conservades enmig de la plana (és el cas de jaciments com el de l'Argilera a Calafell, el de Sota l'Era del Soler a La Bisbal, El Degotall a Alcover, Les Albardes a El Vendrell, el Corral d'en Guardiola a Vilanova i molts altres) (Sanmartí, Santacana, Serra 1983; Morer, Rigo 2003; Asensio, Morer 2003). En l'altre extrem se situaria el cas del Fondo del Roig (Cunit), una residència rural complexa, formada per un gran edifici unitari de 360 m2 i un total de 16 àmbits interiors distribuïts en dues ales de recintes

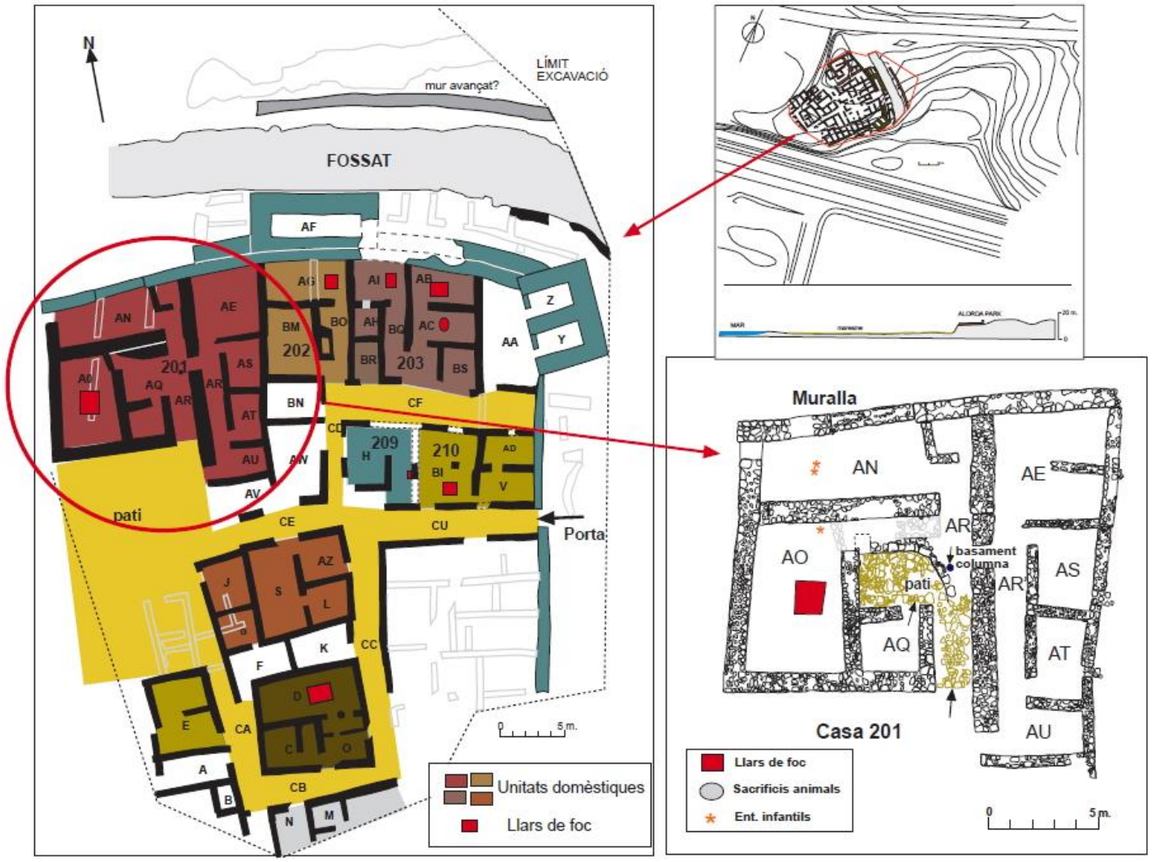

Fig.10: Plantes generals de la ciutadella ibérica d'Alorda Park (Calafell) i de detall de l'edifici palacial o Casa 201.

organitzades al voltant d'un ampli pati quadrangular (Ferrer *et alii* 2003). En aquest àmbit del poblament dispers a la zona cossetana s'ha constatat un fet poc habitual com és el paper rellevant que activitats metal·lúrgiques altament especialitzades, concretament les vinculades al processat i treball del ferro, presenten alguns d'aquests assentaments de plana, com ara els jaciments de Les Guàrdies (Morer, Rigo 1999) o del Mas d'en Gual (Asensio *et alii* 2005), tots dos a El Vendrell, sense deixar d'estar també vinculats a activitats productives primàries.

Aquesta diversitat del poblament rural dispers, comparable a la del poblament concentrat, reprodueix igualment una relació jeràrquica que aniria des de les residències senyorials tipus Fondo del Roig (minoritàries), passant pels llogarets agrícoles i/o centres artesanals especialitzats (abundants), acabant amb els hipotètics masos aïllats (majoritaris?), tots ells amb forts nivells d'interdependència mútua. Aquesta estructura piramidal podria estar dissenyada amb l'objecte prioritari de vehicular, de la manera més eficient possible, els excedents agrícoles des de les masses de població productora vers els estaments dirigents minoritaris, fet que explicaria la presència o incorporació de segments aristocràtics (radicats en les residències senyorials) dins del cos d'aquest poblament rural.

En definitiva, aquesta diversitat d'assentaments, la seva ordenació territorial i l'existència d'unes fortes i clares relacions d'interdependència entre ells reflecteix un nivell de complexitat organitzativa propi d'una societat que ha assolit un estadi molt avançat de desenvolupament social, econòmic i polític. I en aquest engranatge, caracteritzat per una marcada jerarquització en tots els àmbits, no hi ha dubte que el nucli de Masies de Sant Miquel pertany a aquell grup minoritari d'enclavaments que se situen en la capçalera del sistema integrat i que, per aquesta raó, esdevé un dels jaciments cabdals per comprendre el seu funcionament.

Fig.11: Plantes de diversos assentaments rurals de la zona cossetana.

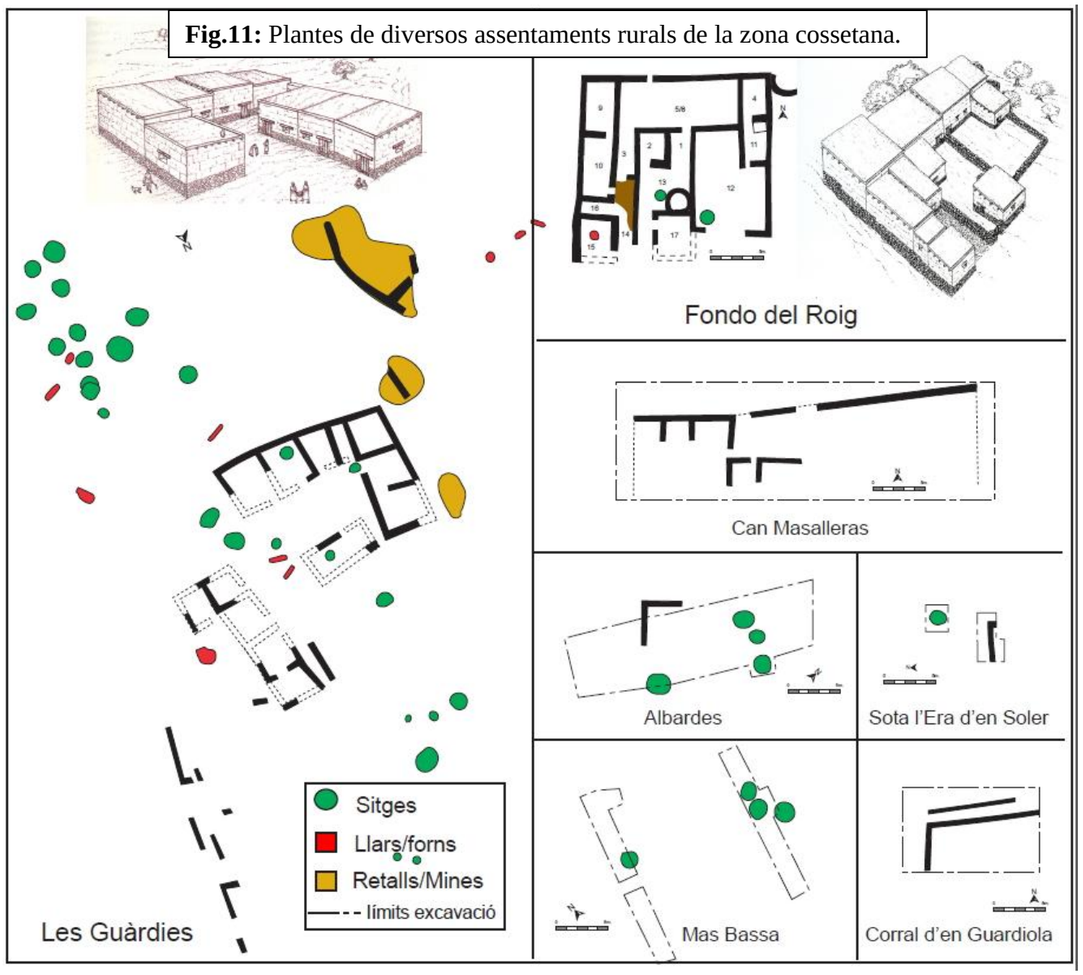

3.3.- DESCRIPCIÓ DE LES RESTES CONEGUDES.

LES FASES ARQUEOLÒGIQUES

Fruit de les intervencions arqueològiques realitzades fins al moment, s'han pogut adscriure un mínim de cinc fases o períodes cronològics diferents:

Fase 1 (segle VI aC.)

Aquesta fase fou localitzada en el sondeig realitzat l'any 1987. És precisament la caracterització d'aquesta fase la que permetria relacionar cronològicament l'assentament ibèric de Masies de Sant Miquel amb la necròpolis de Can Canyís. En dita intervenció, els seus excavadors hi van documentar part d'un àmbit datada entre el segon i el tercer quart del segle VI aC., a partir d'uns pocs fragments de ceràmica a torn i diversos fragments d'olles de ceràmica a ma decorada amb cordons digitats, brunyits, acanalats i incisos. En aquest àmbit s'hi va poder registrar dues reformes durant el segle VI aC., datant-se l'ultima d'aquestes reformes cap a finals del segle VI aC i inicis del V aC., a partir d'un petit conjunt ceràmic format per dos fragments de copa pseudo-jònia pintada, fragments informes d'àmfora fenícia i diversos fragments de ceràmica ibèrica antiga d'estil geomètric lineal i ceràmica a ma decorada amb cordons digitats (CARRASCO;PALLEJÀ; REVILLA,1998).

Tanmateix, d'aquesta primera fase es desconeix l'extensió de l'assentament. Les dades obtingudes fins el moment defineixen un poblat relacionat amb la necròpolis de Can Canyís. Cronològicament és quan es dóna el que anomenem "iberització" d'aquest sector del nord-est de la Península ibèrica. Masies de Sant Miquel estaria imbricat en aquest procés, molt probablement representant un dels papers principals, tal com ho fa palès la tomba aristocràtica del guerrer de Can Canyís. A nivell regional, cal pensar que Masies de Sant Miquel participaria activament en els fluxos comercials (Figura 12) - tal com ho fa palès les troballes de ceràmiques d'importació gregues, etrusques i fenícies- documentats a la Ciutadella ibèrica de Calafell i altres assentaments ibèrics de la zona com Mas Castellar, Turó Font de la Canya, Hort d'en Grimau i Timba de Santa Bàrbara.

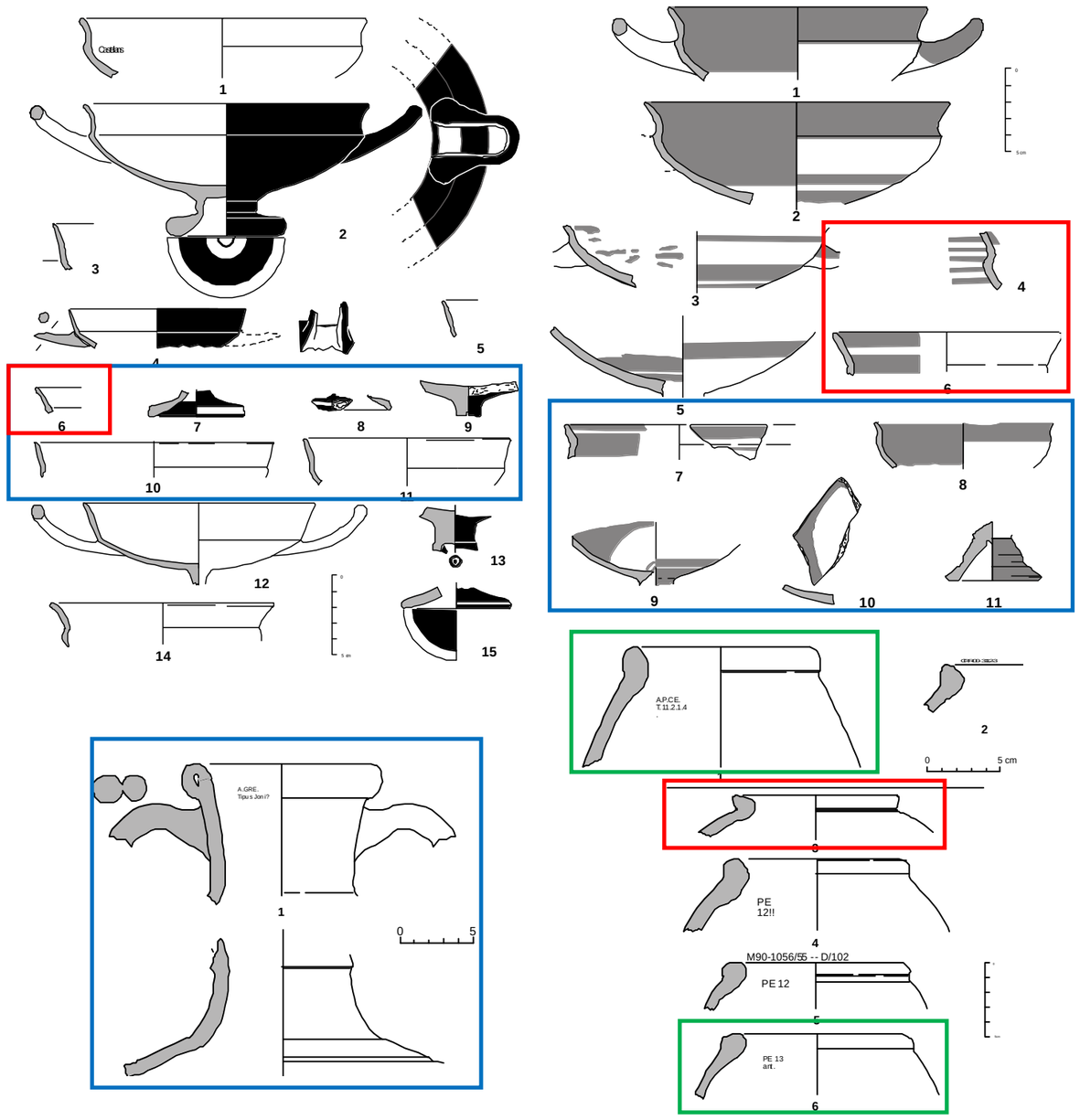

Fig.12: Ceràmiques importades del segle VI aC. en territori cossetà, localitzades a Masies de Sant Miquel (vermell), Alorda Park (blau) o Tarragona (verd).

Fase 2 (mitjans V aC. – Finals IV aC.)

Aquesta fase també fou localitzada ja a la campanya de 1987, documentant-se una habitació trapezoïdal pavimentada i dotada de dues llars de foc rectangulars. Aquesta habitació es presentava construïda sobre un nivell d'amortització de les estructures de la fase anterior, on es va recuperar fragments de vernís negre àtics, els quals situaven la construcció de l'habitació en ple segle IV aC., que juntament amb l'aparició de fragments bicònics de ceràmica grisa ibèrica matisaria la seva datació a la segona meitat del segle IV aC.Així mateix a la intervenció arqueològica de 1998 també es va documentar estratigrafia d'aquesta mateixa fase. Es tracta d'un potent sediment regularitzat per a la construcció d'un àmbit que s'adossa a la muralla defensiva localitzada en aquell sector del jaciment. Dels materials d'importació recuperats en aquest sediment fragments de ceràmica àtica de vernís negre, un fragment d'àmfora massaliota de tipus indeterminat, així com la bora d'un morter d'origen púnic ebusità.

Durant aquest període cronològic, la documentació arqueològica disponible de la resta del territori penedesenc és més complerta, mostrant un grau de complexitat socioeconòmica més estructurat del poble cossetà (veure de manera més extensa en l'apartat anterior). El primer que s'evidencia és un augment del número d'assentaments i la diversitat dels tipus d'assentaments existents (rurals, artesanals, urbans, camps de sitges...), les diferències que palesen molts d'ells en aspectes bàsics com ara en les dimensions, l'estructura urbana i arquitectònica, els elements de cultura material que s'hi troben, etc. Es tracta d'una pauta de poblament on no hi ha dubte que es dóna un fort nivell d'interdependència entre molts d'ells així com una organització jerarquitzada d'uns envers els altres. En un treball recent s'agrupen la majoria de jaciments millor coneguts en un seguit de categories o tipologies d'assentaments (Asensio *et alii 2001*) de la Cossetània en aquesta fase (Figura 13). Aquesta coexistència al llarg dels segles IV i III aC. de nuclis de naturalesa i entitat tan diversa, amb un nivell d'especialització considerable de molts d'ells, és la prova més directa de l'existència d'una organització i administració del territori molt elaborada, pròpia d'entitats polítiques ben estructures, sens dubte de tipus estatal.

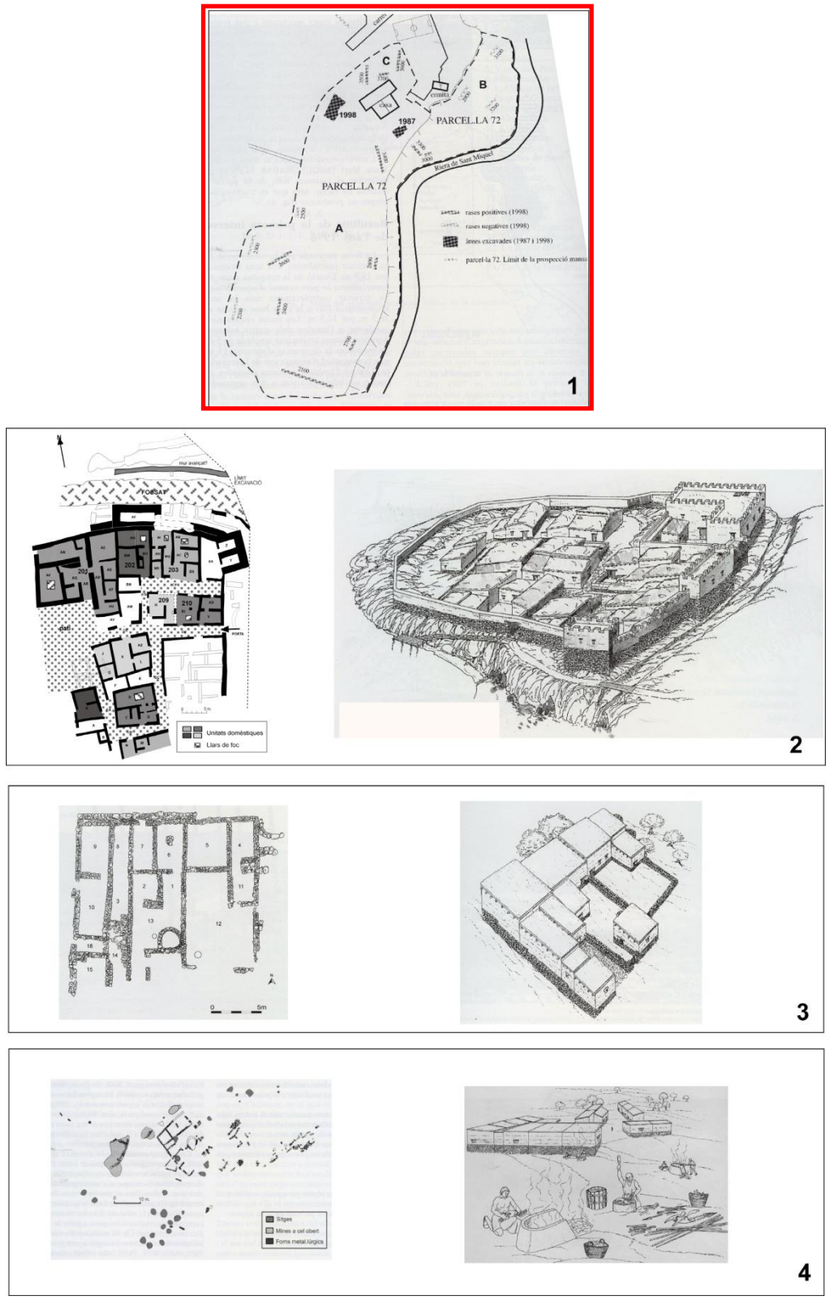

Les manife

Fig.13: Diversitat tipológica d'assentaments que caracteritza el período ibèric ple (segles IV-III aC.) en el territorio cossetà.

stacions diverses de la consolidació d'un estament dirigent de tipus aristocràtic són molt intenses en aquest període (en primera instància, les residències nobles, de tipus "palacial", com ara les de la ciutadella d'Alorda Park i certifiquen aquesta opció interpretativa de parlar de la Cossetània com una formació del tipus estatal. En aquest sentit cal pensar que a la part més alta de la piràmide jeràrquica de poblament hi hauria els nuclis que podem interpretar com autèntiques "ciutats" ibèriques, és a dir, aquells nuclis que tenen un indubtable caràcter urbà i que juguen un paper de lloc central, de vertebració de l'estructura política i econòmica del territori. Aquest seria el cas del Jaciment de Masies de Sant Miquel en el seu territori més immediat.

Fase 3 (Finals del segle III – principis del II aC.).

En aquest moment cronològic és quan es data l'amortització de la majoria dels àmbits documentats en el poblat, així com els paraments defensius localitzats durant la campanya de 1998. En aquest sentit , cal considerar que és precisament en aquest moment cronològic quan l'oppidum de Masies de Sant Miquel desapareix com a tal. Entorn el 200 aC.,una contingència històrica externa, l'esclat de la Segona Guerra Púnica en les darreries del segle III aC., junt amb l'expansionisme de la potència emergent que és Roma, estroncarà de forma sobtada i definitiva la llarga evolució interna d'aquestes societats complexes, les quals es veuen abocades a un procés irreversible de dissolució cultural que es farà efectiva a mitjans segle I aC.

D'aquesta fase, durant la campanya de 1998, es van recuperar gran quantitat de fragments ceràmics coberts per un potent nivell de cendres i carbons, la qual cosa indica una destrucció violenta per incendi d'aquell sector. Els materials d'importació recuperats corresponen majoritàriament a la producció itàlica de la campaniana A (formes Lamboglia 27 ab, 26, 24/25b, 33a, Morel 68/M3131), així com produccions del taller de Roses i del de Petites estampetes (Figura 14).

Fase 4 (Segle II aC.)

Aquesta fase es va documentar arqueològicament a la campanya de 1987, Es va poder exhumar part d'un recinte datat a ple segle II aC., sense poder-se precisar la seva perduració a causa d'arrasaments moderns. Aquesta ocupació tardana segurament té un caràcter residual, similar a fases documentades en altres jaciments propers, com ara la fase residual documentada a la Ciutadella ibèrica de Calafell un cop fou enderrocada, o la fase més tardana al jaciment de Turó Font de la Canya a Avinyonet del Penedès.

Fase 5 (Principis del segle I dC. – inicis del segle II dC.)

En aquesta fase sembla que a aquesta zona s'hi degué desenvolupar un establiment rural romà, posterior al poblat ibèric de les Masies de Sant Miquel. Potser una vil·la i, tal vegada un santuari rural, que va viure com a mínim en l'alt imperi romà.

En aquest moment cronològic és on es situen les restes localitzades al voltant de l'ermita de Sant Miquel. De fet s'hi pot observar restes de paviment d'*opus signinum* de 1,50 m de longitud per uns 10 cm de gruix, i restes d'un mur integrat i re aprofitat dins les estructures posteriors de l'ermita. Pels voltants s'hi ha recollit ceràmica ibèrica barrejada amb TS sud-gàl·lica, TS hispànica, TS africana A, que estan dipositades al museu de Vilafranca del Penedès (Santmartí i Santacana 1986). Aquesta fase també la trobem localitzada per les troballes de ceràmiques en superfície prop de la "garita vella" enfront de l'ermita de Sant Miquel. En efecte, uns 400 metres al sud de l'ermita s'hi localitzen restes d'àmfora Dressel 2-4, Terra sigil·lada hispànica i ceràmica de cuina africana. No s'hi aprecien restes constructives, ni tant sols tègules.

Fig.14: Ceràmiques de vernís negre dels nivells d'abandonament del nucli de Masies de Sant Miquel, datades del 200 aC., recuperades en la campanya del 1998.

DESCRIPCIÓ DE LES RESTES IBÈRIQUES LOCALITZADES.

En aquest nucli urbà ibèric de Masies de Sant Miquel, mai s'hi ha realitzat excavacions en extensió, de manera que la documentació disponible és fruit d'un sondeig a l'any 1987 (CARRASCO ;PALLEJÀ, REVILLA 1995) i de les campanyes de prospecció i delimitació fetes l'any 1998 (ADSERIES; CELA; MARÍ, 2001).

El 1987, Els arqueòlegs Victor Revilla, Pilar Carrasco i Lluisa Pallejà hi varen dur a terme una campanya d'excavació d'urgènciua, i van excavar una cala davant de la casa dels propietaris, a uns 20 m cap al sud. Localitzaren tres habitacions fragmentàries i varen establir una seqüència cronològica que va ininterrompudament del segle VI al II a.C. La cronologia dels nivells inicials permet relacionar-lo amb la necròpoli paleoibèrica de Can Canyís, i considerar-lo l'hàbitat corresponent a ella.

Posteriorment, l'any 1998, el propietari va destruir part d'aquest poblat i posà al descobert les muralles, en construir una bassa per l'aigua. Alertat el Servei d'Arqueologia de la Generalitat, hi emprengué una campanya d'excavacions d'urgència, el 1998. Aquesta fossa excavada per a la construcció d'una bassa va destruir parcialment, amb una màquina excavadora, una àrea irregular d'entorn uns 650 metres quadrats, afectant especialment la part central d'aquesta superfície, arrassant completament tota la sedimentació arqueològica fins a la roca mare. Les restes encara no destruïdes resten a l'interior dels quatre talussos formats, hipotetitzant-ne la destrucció parcial o total d'entorn deu àmbits. Tots els murs documentats fonamenten directament sobre la roca natural, que presenta un fort desnivell en direcció oest – est. A la part oest, on la roca té un desnivell més alt, els murs conserven una alçada superior als tres metres. A la part est assolien els 4 metres d'alçada, respecte el nivell de superfície actual(Figura 15). La datació d'aquests paraments defensius de moment es pot situar abans de mitjans del segle IV aC.

Gràcies a aquestes intervencions de 1998 es va poder constatar que Masies de Sant Miquel podia començar a definir-se com un poblat ibèric emmurallat, de plana, del qual sabem que existia almenys entre els segles VI i II a.C. D'entre les estructures documentades l'existència d'una estructura de mur d'entorn els 2 metres

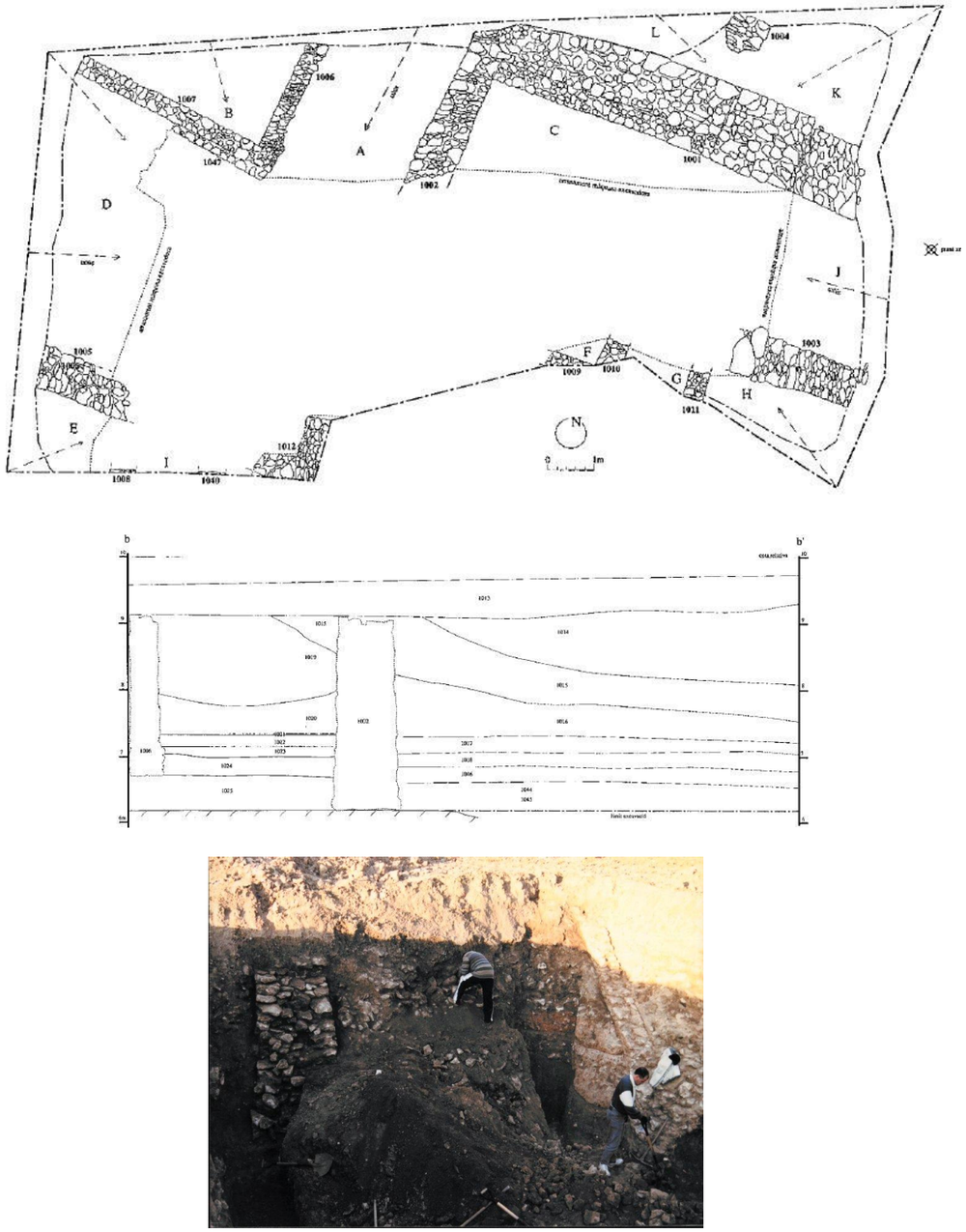

Fig.15: Planta, secció i imatges de les estructures documentades l'any 1998, en el sector afectat per la construcción d'una bassa.

d'amplada, aixecat amb pedres irregulars de gran dimensió (40 - 50 cm de base) i un possible alçat de tàpia. Els seus excavadors interpretaren aquest mur com a part del sistema defensiu del poblat, més concretament com un tram de la muralla que podria incloure una torre de defensa, també destruïda per la màquina excavadora.

En el decurs de la campanya de delimitació amb rases, es va poder constatar que el traçat de la muralla abraça pràcticament tota la longitud de la plataforma, ocupant tota l'actual parcela 72, i és possible que el sistema defensiu es completés amb un fossar (si més no en el seu costat occidental). Tot i així els arqueòlegs no descarten la possibilitat de l'existència d'algun tipus d'estructura fora muralles així com un possible camp de sitges, segons els resultats de la prospecció amb radar. Aquestes tasques de delimitació suggereixen que es tracta d'un poblat de 3,5 hectàrees durant el període ibèric ple. Aquesta extensió situa l'assentament ibèric de Masies de Sant Miquel entre els principals nuclis ibèrics de l'àrea cossetana, i el situa com a nucli de segon ordre dintre del model proposat per l'àrea cossetana (ASENSIO et al. 2001).

A tall de síntesis es pot concloure que a Masies de Sant Miquel, tot i no haver estat objecte de campanyes d'excavació continuades, les estructures posades al descobert durant la realització de les obres a les finques i la delimitació arqueològica de l'any 1998 (Figura 16), han posat de manifest que es tracta d'un conjunt arqueològic d'una extensió i qualitat excepcional, tant per l'estat de conservació de les estructures del poblat com per la qualitat dels materials ceràmics recuperats. Amb aquests paràmetres no hi ha dubte que Masies de Sant Miquel és l'assentament ibèric més excepcional a la Cessetània. Tant les restes de Can Canyís i el mateix poblat ibèric donaran sens dubte en un futur informació de primer ordre per entendre la formació de la societat ibèrica en aquest territori. En aquesta línia cal destacar tant l'espectacular estat de conservació de les estructures habitacionals i defensives del poblat, així com la seva situació i ubicació en aquesta zona, fora de les dinàmiques urbanas de les ciutats actuals, el converteixen en una oportunitat única per a la recerca i conservació del patrimoni ibèric, per altra banda força arrelat a la comarca del Penedès.

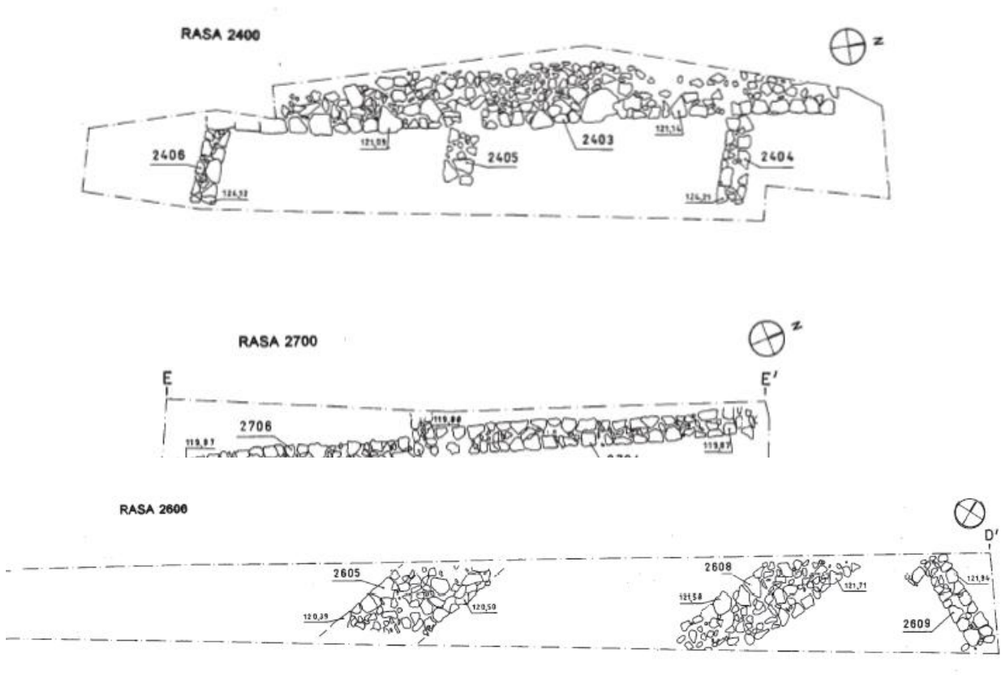

Fig.16: Planta de les estructures localitzades en algunes de les rases realitzades en la intervenció de delimitació del nucli ibèric.

4.- ANÀLISI INTERNA I DIAGNOSI.

D'entrada els principals factors a tenir present en qualsevol pla d'intervenció en un jaciment arqueològic és el de la seva situació jurídica en dos aspectes essencials: el de la propietat dels terrenys per on s'estenen les restes i el del nivell de protecció legal que gaudeixen.

La totalitat de les restes conegudes que formaven part del nucli urbà d'època ibèrica s'estenen per una mateixa finca, la parcel.la 72, que té una condició de terrenys agrícoles i que corresponen a una propietat privada. En aquesta parcel.la hi ha una única edificació, una casa construïda en els anys 70 pels propietaris de la finca i que és on resideixen de manera permanent.

Pel que fa al marc de protecció legal de les restes cal tenir present que el nucli ibèric de les Masies de Sant Miquel ha estat declarat Bé Cultural d'Interès Nacional. És a dir, se li ha assignat la figura que concedeix el nivell màxim de protecció establert en el marc legal vigent (Llei 9/1993 del Patrimoni Cultural Català). Aquesta declaració de BCIN (DOG Núm. 6030 de 22 de desembre de 2011) (BOE Núm. 33 de 8 de febrer de 2012) ha comportat un procés de delimitació acurada dels terrenys que es veuen afectats (Figura 17).

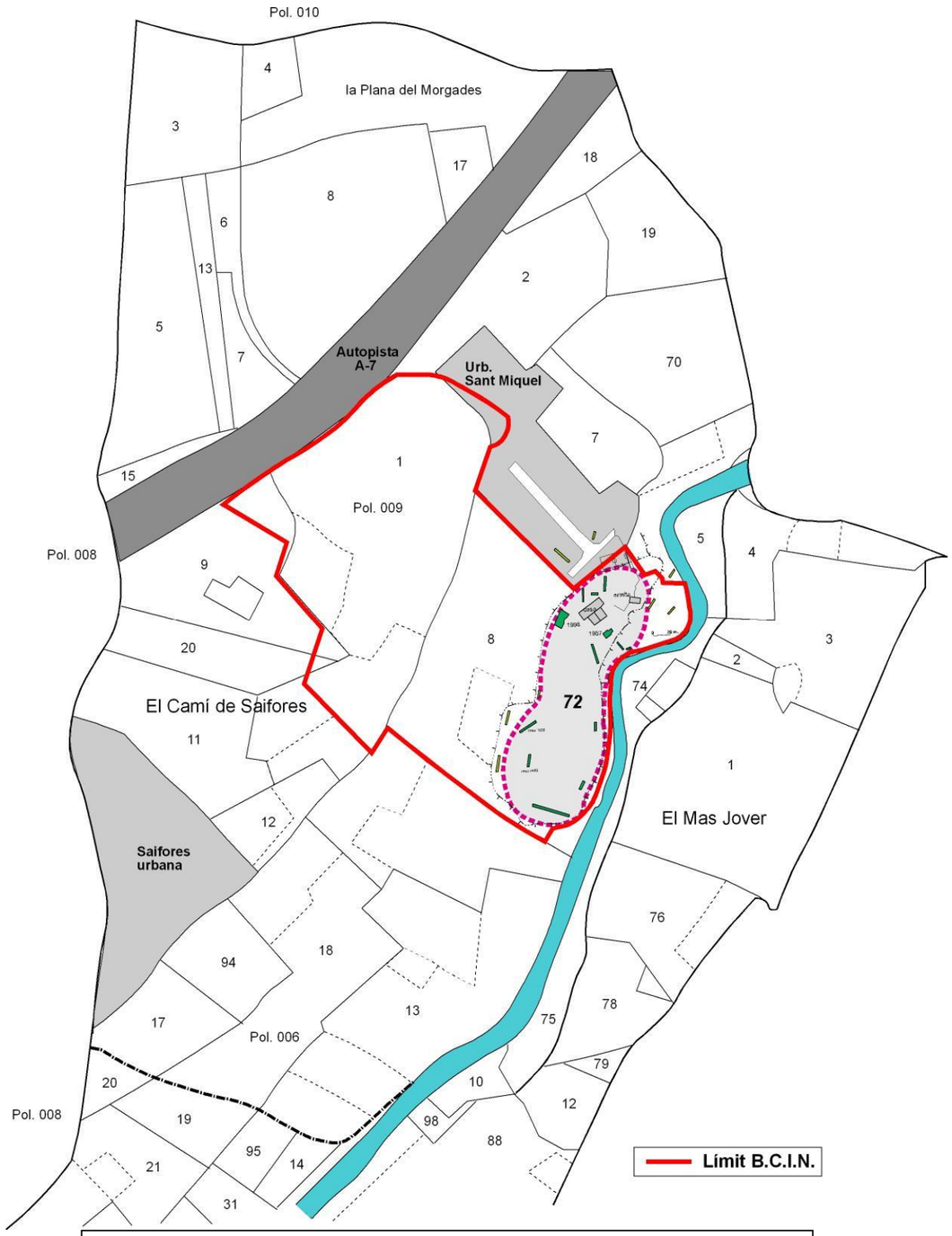

Fig.17: Planta de l'espai definit com al BCIN de Masies de Sant Miquel.

En segon lloc, cal partir de l'estat actual de coneixement, conservació i visibilitat de les restes del jaciment. Es aquest cas l'assentament ibèric està ben delimitat i en el seu interior s'hi ha dut a terme dos sondejos arqueològics. El primer, realitzat de forma científica i el segon arran de la construcció d'una bassa il·legal que va comportar l'arrasament d'una part de les estructures. Aquests sondejos no suposen ni l'1% de la superfície total de l'assentament, però permeten copsar la seva importància i el bon grau de conservació.

El sondeig realitzat l'any 1987 es troba tapat, mentre que l'esvoranc per fer la bassa i les restes que van ser objecte del segon sondeig l'any 1998 no han estat tapades i s'ha utilitzat com a abocador de restes, majoritàriament vegetals (Figura 18).

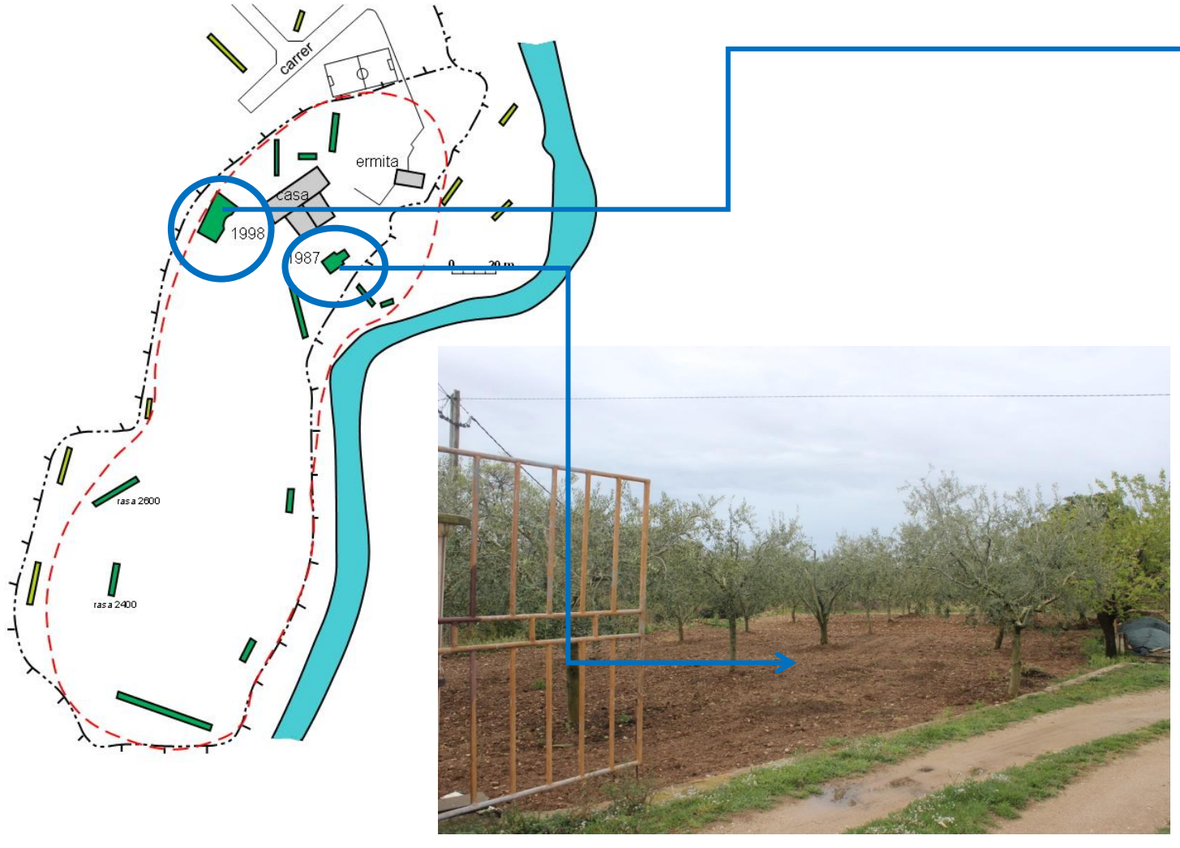

Fig.18: Vistes de l'estat actual del sector excavat afectat per la construcción d'una bassa i excavat l'any 1998.

Les prospeccions realitzades l'any 2000 van permetre delimitar el traçat de la muralla que protegia l'assentament. Actualment les rases realitzades durant aquesta campanya es troben tapades. Per aquesta raó, actualment no és possible veure cap estructura del jaciment (Figura 19). A més, és impossible l'accés als llocs on es van realitzar els sondejos atès que els actuals propietaris d'on es van realitzar no en permeten l'entrada.

La major part de la superfície està ocupada per un camp erm en el qual hi havia plantats ametllers, la major part dels quals es troben morts. També hi ha una zona a l'est ocupada per oliveres. Al Nord de l'ermita hi ha una zona enjardinada que compta amb una pista poliesportiva.

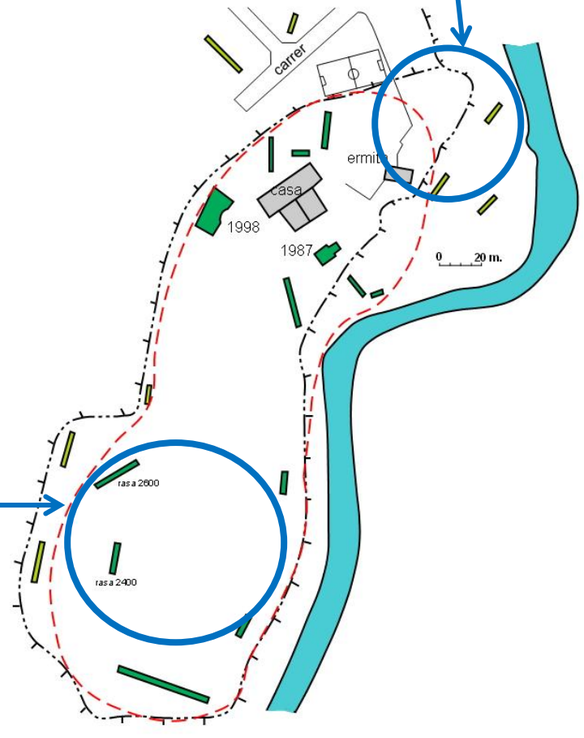

Fig.19: Vistes de l'estat actual de la superficie del turó per on s'estenen les restes de la ciutat ibèrica de les Masies de Sant Miquel.

L'accés a la parcel·la per la banda Oest es troba parcialment tancada per una tanca metàl·lica subjectada amb daus de formigó i no fixada al sòl.

Presumiblement les restes més ben conservades es troben al voltant de les construccions que es troben a la zona inclosa com a BCIN (ermita i vivendes particulars).

L'accés al jaciment es fa precisament per on es troben aquestes construccions (Figura 20). Fins a l'ermita i la casa que es troba just al seu costat (un antic mas que està sent restaurat) s'hi accedeix des del carrer principal que travessa el nucli de Masies de Sant Miquel. A partir d'aquí, l'accés es troba tancat per una porta metàl·lica flanquejada per pilastres de pedra sense treballar.

Fig.20: Vistes de l'estat actual i construccions existents a l'àrea d'accés de la hipotética Zona Arqueològica del jaciment ibèric de Masies de Sant Miquel.

Malgrat això, el jaciment desperta interès entre diferents sectors de població tal com va quedar demostrat en diferents actes que es van programar l'any 2012. Destacaríem una conferència realitzada al Centre Cívic Ernest Lluch que va comptar amb l'assistència de força públic local. També la participació en una ruta amb Mountain Bike amb motiu del Cap de Setmana Ibèric que organitza el Museu d'Arqueologia de Catalunya i que sortia de la Ciutadella Ibèrica de Calafell i tenia el final a Masies de Sant Miquel. En aquesta ocasió nombrosos veïns del municipi, especialment els habitants del nucli de Masies de Sant Miquel es van afegir a les explicacions que es van fer sobre el jaciment, que va comptar amb materials trobats en el decurs del sondeig de 1998 i que van ser cedits pel Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya. Aquest acte, que es va celebrar al Centre Cívic de Masies de Sant Miquel (Figura 21) va servir per mostrar una petita exposició sobre la cultura ibèrica i que va cedir l'Equip de Reconstrucció Històrica Ibercalafell. Aquesta mateixa exposició, juntament amb els materials de les excavacions, es van exhibir al Museu Cañas ubicat al nucli històric de Banyeres.

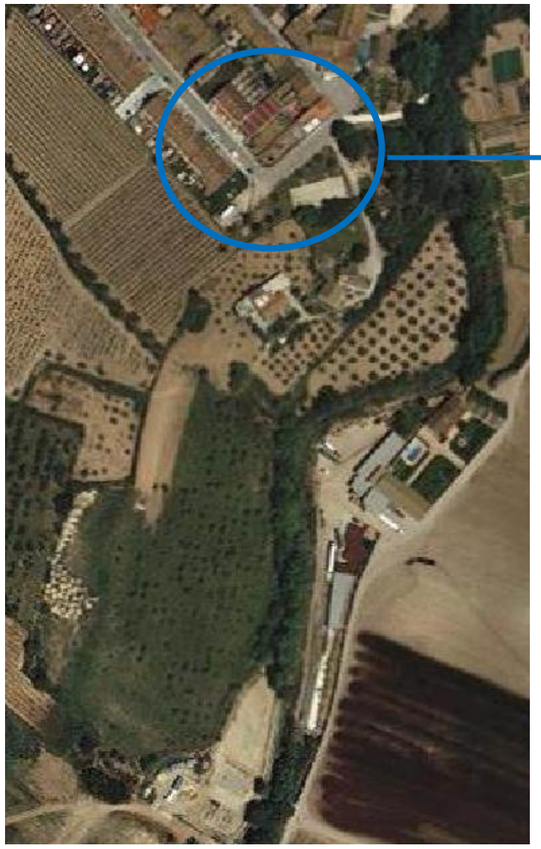

Fig.21: Vistes de l'estat actual de l'àrea urbanitzada en el límit nord del jaciment ibèric de Masies de Sant Miquel: zona enjardinada i Centre Cívic.

5.- PROPOSTA D'ACTUACIÓ.

5.1.- PLA DE RECERCA.

Els Treballs de recerca científica - arqueològica al jaciment ibèric de Masies de Sant Miquel cal englobar-los en el marc del projecte de recerca sobre "El canvi sociocultural a la Cessetània oriental (Penedès i Garraf) durant la protohistòria i l'època romano republicana", que comte com investigador principal amb el Dr. Joan Sanmartí, Catedràtic d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona. En la redacció de l'esmentat projecte, ja es destaca la notable importància del nucli, tot i les poques actuacions arqueològiques que s'hi ha realitzat a l'assentament de Masies de Sant Miquel, fent-se evident la necessitat d'intervenció en un nucli de segon ordre de la zona penedesenca (Sanmartí 2014).

En aquest apartat farem referència a aquelles actuacions arqueològiques que són necessàries per a aprofundir en el coneixement científic i patrimonial sobre el nucli urbà de Masies de Sant Miquel. El punt de partença ha de ser necessàriament la informació coneguda com a resultat de la intervenció del 1998 de delimitació amb rases del nucli ibèric (Figura 22). A partir d'aquí incidiríem en una sèrie de línies bàsiques de recerca:

- Definició de característiques i tipologies d'estructures d'hàbitat a tres sectors diferenciats en l'espai del jaciment.
- Concreció definitiva de la forquilla cronològica d'ocupació del jaciment i definició de les diverses fases crono-culturals.

Quan al coneixement d'aspectes paleoambientals i de paleoeconomia dels diversos períodes d'ocupació, de manera paral·lela a l'actuació arqueològica cal preveure la realització d'un seguit d'estudis complementaris, des d'una perspectiva interdisciplinar. Així, es preveu desenvolupar un seguit d'analítiques, en funció de les dades exhumades, tant a nivell paleocarpologic com faunístic i antracològic.

Finalment, es durà a terme una dinàmica de publicació periòdica i diversificada dels resultats científics que es vagin obtenint.

Fig.22: Planta del jaciment, amb indicació de les rases de delimitació i detall de les tres rases septentrionals, amb les estructures ibèriques localitzades.

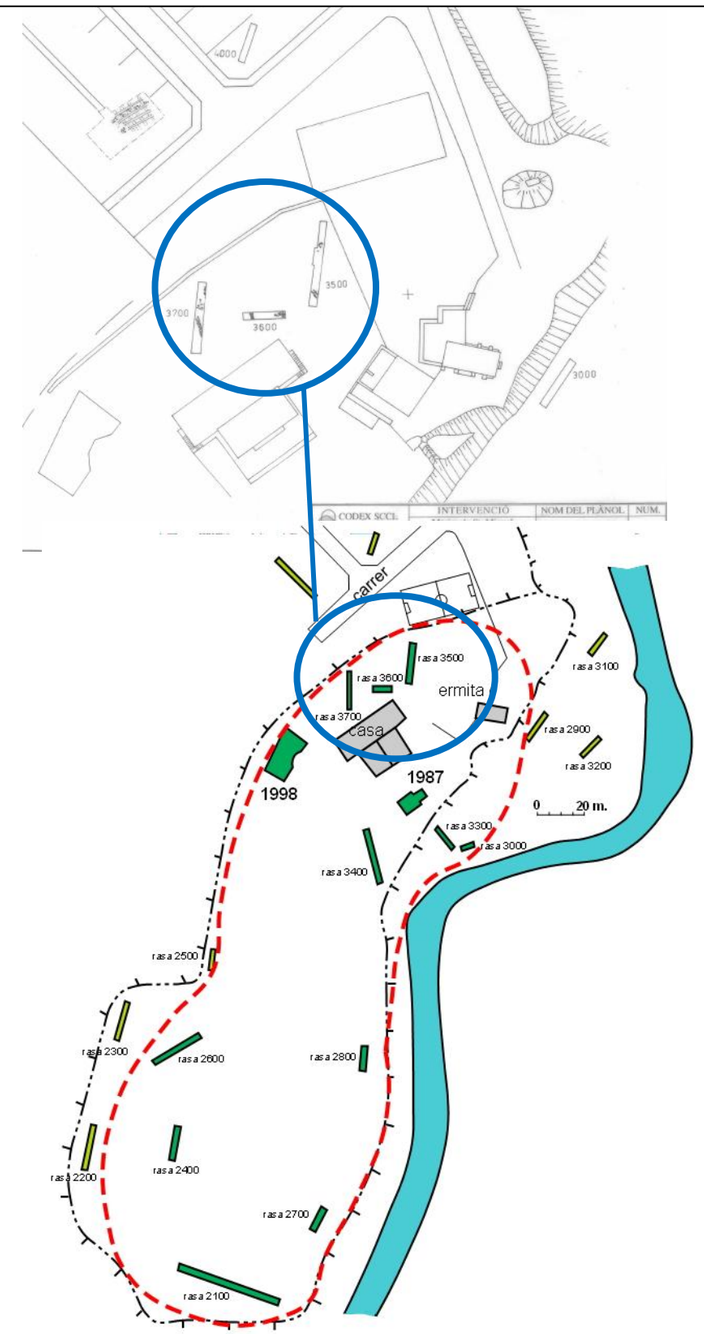

A CURT TERMINI

Les actuacions a curt termini (en els primers 5 anys) a nivell de recerca arqueològica estan necessàriament condicionades per els objectius prioritaris citats anteriorment. En aquest sentit, proposem l'excavació de tres barris diferenciats i oposats en l'espai, en paral·lel a les tasques de consolidació.

Per aquesta raó, les intervencions a realitzar en els propers cinc anys en aquest jaciment han de ser els següents,per ordre de prioritats:

- ***Primer any:*** Realització d'una prospecció geofísica per tot l'espai actualment conreat, tant en l'aplicació del georadar, com de la prospecció magnètica. L'aplicació georadar permet generar imatges del subsòl (radagrames) útils especialment per localitzar elements arqueològics construïts. Per la seva part la prospecció magnètica permetrà aconseguir un sol mapa de l'àrea (magnetograma), que segons variacions de camps magnètics terrestres provocades per elements del subsòl. Aquest mètode permet detectar sobretot materials fèrrics i restes de combustió, forns...

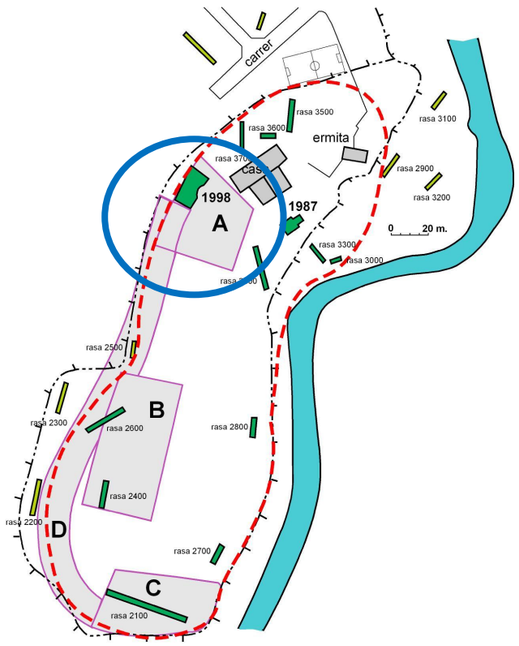

- ***Segon any*****:** Intervenció de 4 mesos on es realitzaria la delimitació de l'assentament amb l'ajuda d'una màquina retroexcavadora. Una tasca prioritària en aquesta delimitació serà la localització de la continuació de la muralla, de la qual s'ha identificat un petit tram en el sondeig realitzat l'any 1998, i tot seguit resseguir el seu recorregut marcant el perímetre del sector urbanitzat, almenys en aquesta fase inicial al llarg de la vessant oest del nucli (**Sector D**). Per altre banda es realitzaria l'excavació del **Sector A** fins arribar a nivells de primer paviment aparegut (Figura 23).

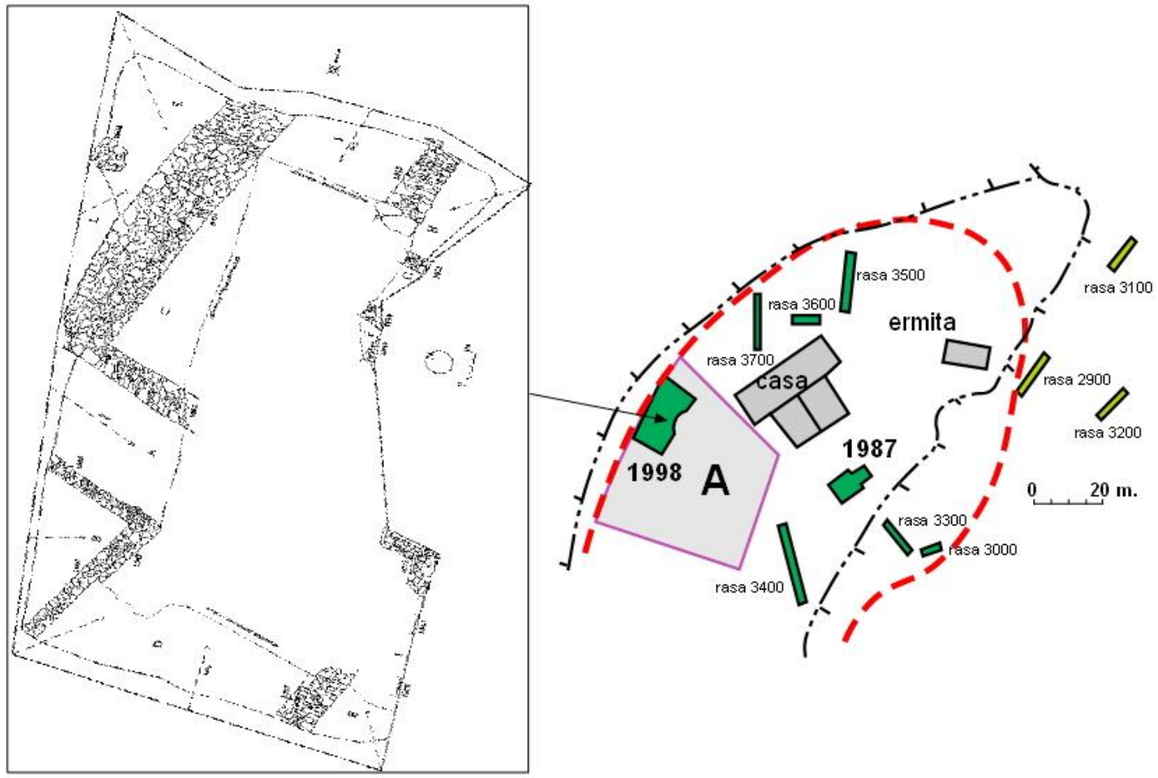

Fig.23: Planta general i de detall de la intervenció proposada en l'anomenat **Sector A**, a partir de les restes documentades l'any 1998.

- ***Tercer any***: Intervenció de 4 mesos on es realitzaria la consolidació de les estructures aparegudes l'any anterior en el sector A. Per altre banda es realitzaria l'excavació del **Sector B** fins arribar a nivells de primer paviment aparegut (Figura 24).

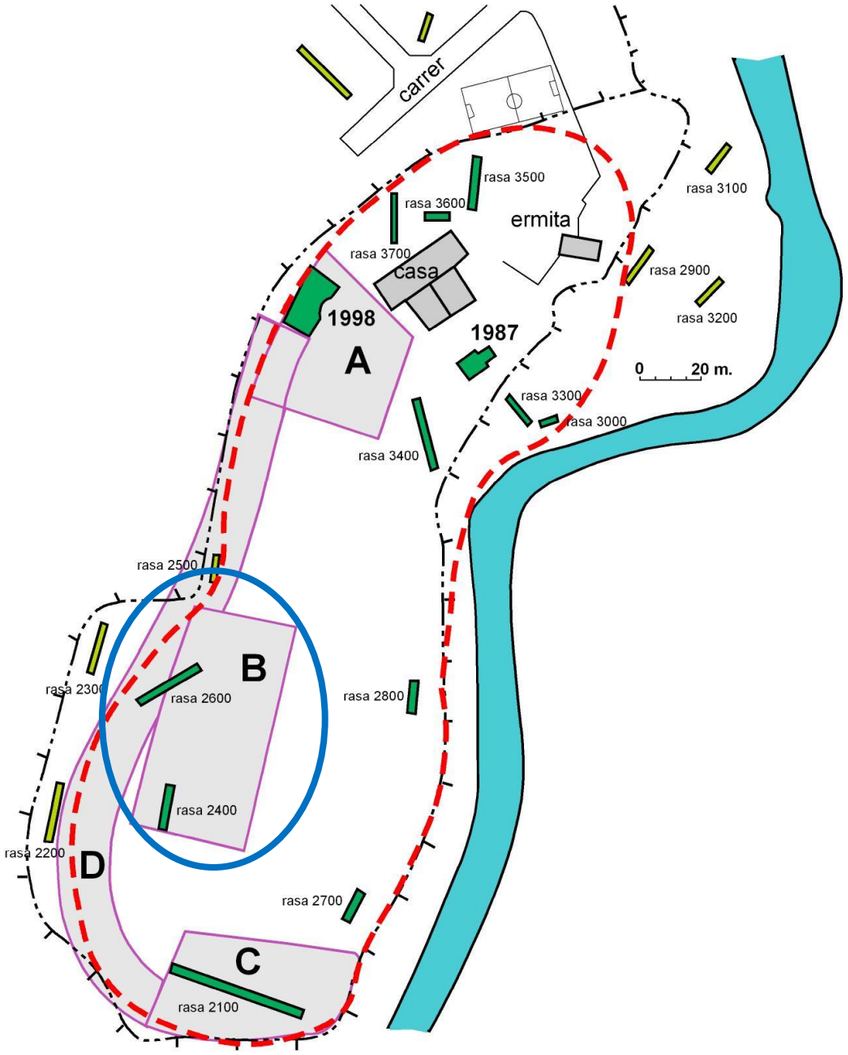

Fig.24: Planta general i de detall de la intervenció proposada en l'anomenat **Sector B**, a partir de les restes documentades l'any 1998.

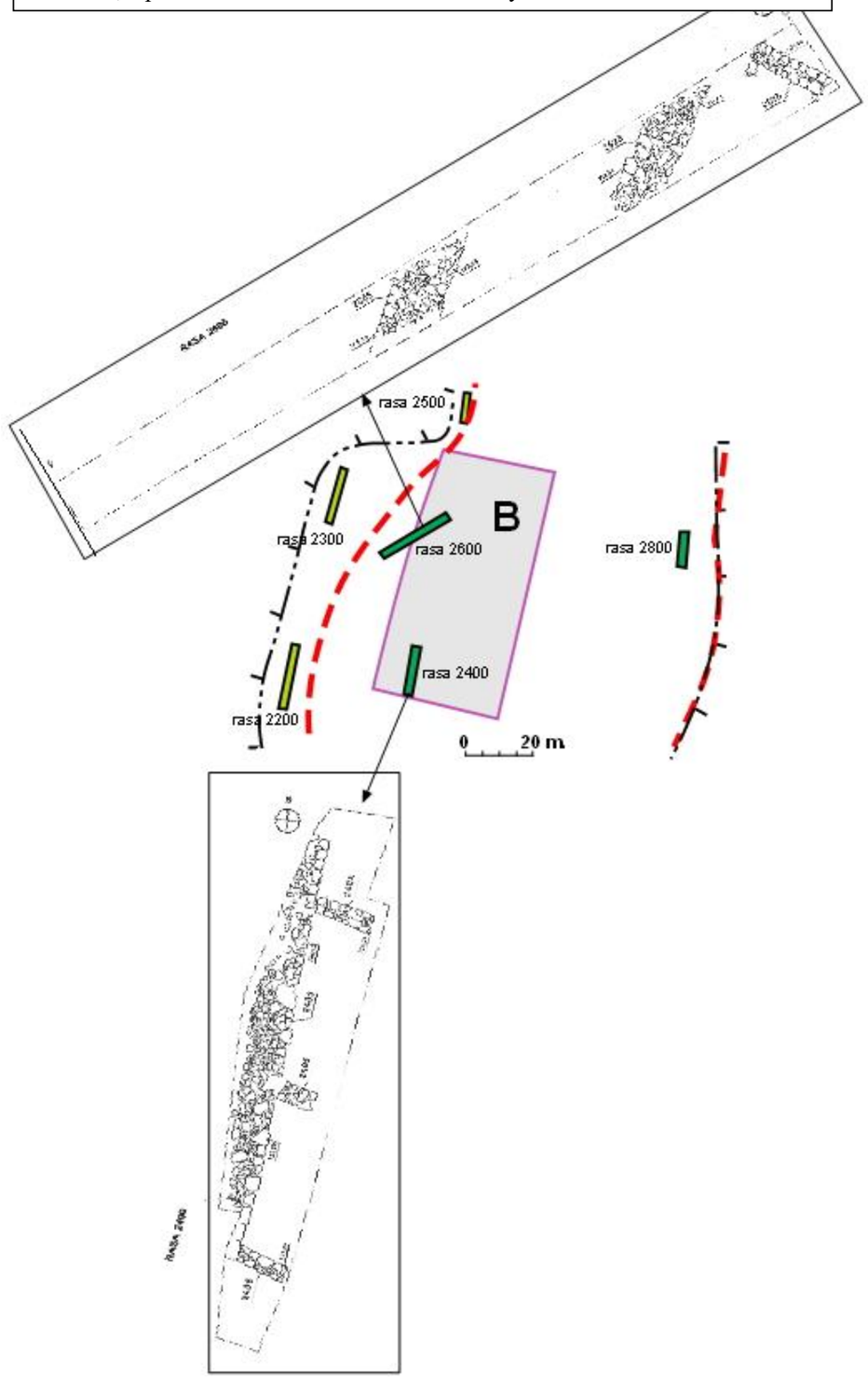

- ***Quart any***: Intervenció de 4 mesos on es realitzaria la consolidació de les estructures aparegudes l'any anterior en el sector B. Per altre banda es realitzaria l'excavació del **Sector C** fins arribar a nivells de primer paviment aparegut (Figura 25).

- ***Cinquè any***: Intervenció de 4 mesos on es realitzaria la consolidació de les estructures aparegudes l'any anterior en el **sector C**. Per altre banda es realitzarien tasques de senyalització i adequació d'un petit recorregut als sectors intervinguts, així com l'habilitació d'un espai de recepció i laboratori arqueològic visitable.

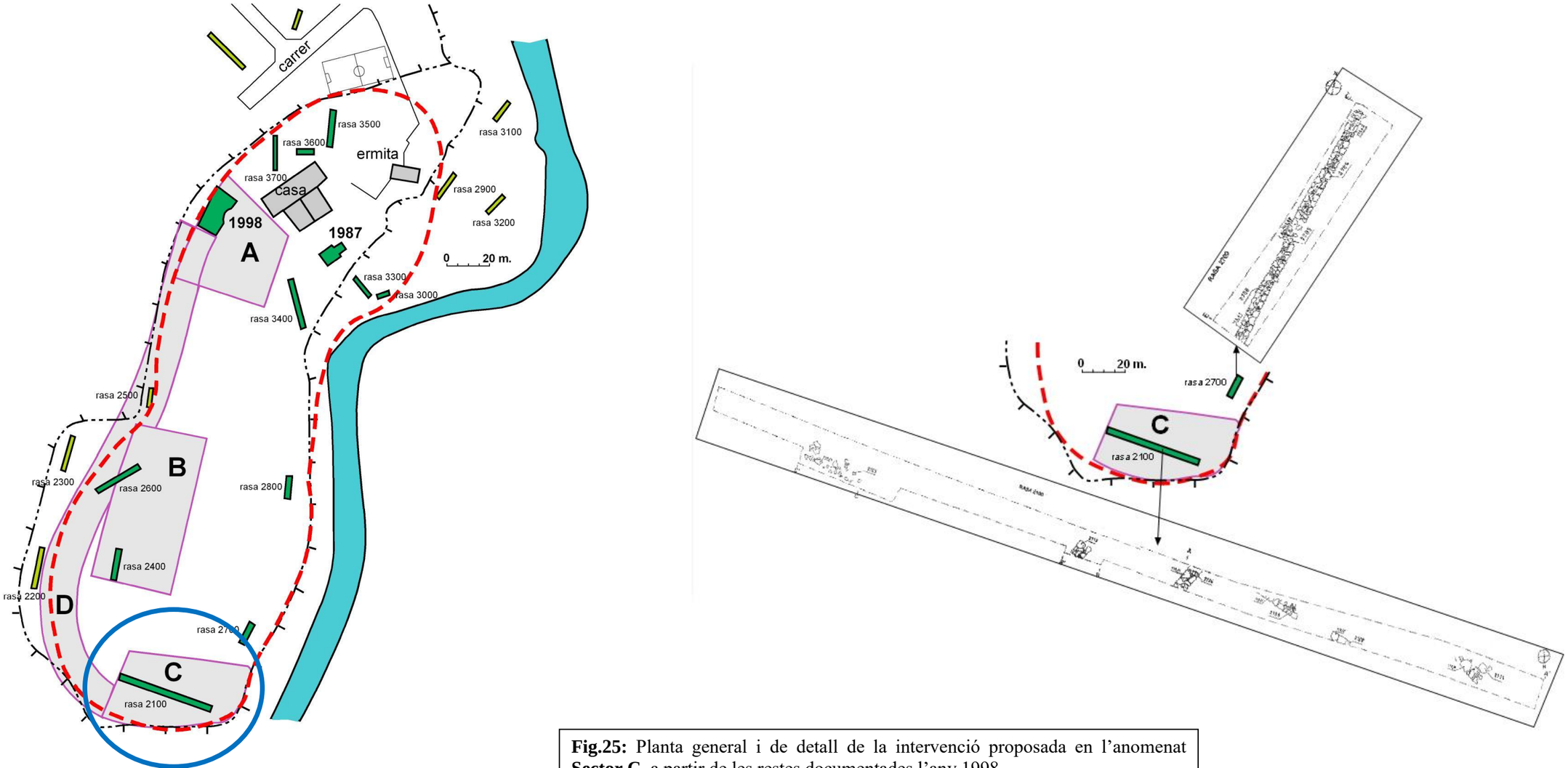

Fig.25: Planta general i de detall de la intervenció proposada en l'anomenat **Sector C**, a partir de les restes documentades l'any 1998.

A LLARG TERMINI

En darrera instància, un cop resolts els buits d'informació abans exposats i en funció dels resultats obtinguts, es considera interessant, a nivell de recerca, intervenir de la següent manera:

1. Destapada i excavació de la resta de la franja que separa el **sectors A i B** del jaciment fins a la cota del primer paviment, així com la consolidació d'estructures aparegudes (Figura 26).

2. Realització de sondejos i excavació en vertical en alguns recintes puntuals que ajudin a comprendre la seqüència estratigràfica del jaciment i les seves fases crono - culturals.

Destapada del superficial de la resta de sectors del jaciment, per tal d'extreure una planta complerta de l'últim moment d'ocupació de l'assentament.

Fig.26: Planta de la proposta d'obertura entre els tres espais intervinguts en una primera fase.

5.2.- PLA DE CONSOLIDACIÓ.

Tot just enllestida l'excavació arqueològica de qualsevol sector del jaciment es proposa una actuació sistemàtica de consolidació de les estructures aparegudes, bàsicament murs de pedra, per tal de garantir la seva preservació. Es tracta, això sí, d'una intervenció bàsica, de mínims, que no condicioni substancialment les futures propostes de museïtzació d'aquestes restes.

Els criteris que proposem per a aquesta consolidació inicial ja han estat, de fet, posats en pràctica a altres jaciments d'època ibèrica de la zona del Penedès com és el cas de : La Ciutadella Ibèrica de Calafell, o bé el jaciment del Fondo del Roig a Cunít, o bé el més recentment excavat de Turó Font de la Canya a Avinyonet del Penedès, entre altres... Les directrius bàsiques de la consolidació d'estructures serien, doncs, les següents:

- Disposició de noves filades de pedres damunt de les restes conservades dels murs antics, regularitzant el seu recreixement a l'alçada de la cota superior del tram millor conservat. És a dir, damunt de la cota màxima conservada del mur es col·locarà una única filada de pedres, mentre que en els trams conservats a una cota inferior es disposaran les filades necessàries fins assolir el nivell de la filada anterior (Figura 27).

- Utilització de pedres d'una mida i naturalesa el més semblant possible als materials originaris. Amb aquest objecte des d'un primer moment de l'excavació proposem que es conservin i s'acumulin totes les pedres que apareixen en el procés d'excavació (Figura 28). Atès, però, que sempre són insuficients proposem la utilització de pedres procedents de les moltes feixes o marges de pagès propers a la plataforma del jaciment. Es tracta d'estructures fetes amb pedres molt similars a la dels murs ibèrics, amb una alta probabilitat que la major part d'elles provinguin de l'arrasament modern d'aquestes mateixes parets antigues.

Fig.27: Tipus general de consolidació de murs proposada, en el cas de la intervenció realitzada en el jaciment ibèric del Mas Castellar de Pontós.

Fig.28: Ús de material procedent de l'escavació per a la consolidació dels murs, en el cas de la intervenció realitzada en el jaciment ibèric del Mas Castellar de Pontós.

Utilització d'una argamassa per lligar les pedres, feta a partir de materials poc agressius, descartant l'ús de materials moderns com ara ciment o similars. En concret, proposem l'ús d'un característic morter de calç, format per la barreja d'aigua, arena fina i calç en pols. Aquest morter proporciona la consistència necessària, però no malmet les estructures originàries que cobreix.

- Un altre condicionant bàsic és la reversibilitat de tota intervenció de consolidació. Amb aquest objecte, és indispensable marcar amb claredat la diferenciació entre l'obra afegida i la part originària. Un sistema molt habitual en jaciments arqueològics és la utilització d'una malla de plàstic (malla T) que ressegueix el punt de contacte entre el mur antic i l'obra nova i que té un impacte visual molt acusat (Figura 29).

Fig.29: Vistes del procediment per a marcar la diferencia en la consolidació dels murs, en el cas de la intervenció realitzada en el jaciment ibèric del Mas Castellar de Pontós.

- Cal preveure també accions de consolidació d'estructures de terra i paviments (Figura 30). La modalitat de conservació d'aquestes estructures s'haurà de precisar i estudiar en funció de, quan apareguin, si resten cobertes o a l'aire lliure.

Ara bé, a banda de les particularitats tècniques del sistema de consolidació, creiem important assenyalar que el que proposem desenvolupar al jaciment de Masies de Sant Miquel és una consolidació d'estructures en funció de la interpretació arquitectònica dels edificis identificats en el procés d'excavació. D'aquesta manera, és possible cercar ja des d'aquesta consolidació inicial una temptativa de restitució arquitectònica dels edificis identificats. En aquest sentit cal esperar a disposar de conjunts d'estructures o edificis coherents per tal d'iniciar la consolidació d'estructures. Això és especialment necessari de cara a la restitució de les portes.

Fig.30: Vistes del tractament de terra i paviments, en el cas de la intervenció realitzada en el jaciment ibèric de Sant Julià de Ramis (Girona).

5.3.- PLA D'ORDENACIÓ.

ACCESSOS I SENYALITZACIÓ

L'accés principal al nucli de Masies de Sant Miquel i, conseqüentment al jaciment arqueològic, es realitza des de la carretera TP-2125 que va del Vendrell a Llorenç del Penedès i Sant Jaume. A aquesta carretera s'hi accedeix també des de Banyeres a través de la TP-2124 que va de l'Arboç a Llorenç del Penedès. El nucli de Masies de Sant Miquel es troba senyalitzat només des del trencant de la carretera TP-2125 (Figura 31).

Caldria una millora en la senyalització externa per fer visible la presència del jaciment i del nucli de Masies de Sant Miquel des d'alguns quilòmetres abans d'arribar-hi. En aquest sentit, proposem:

- Col·locar senyalització des del nucli de Banyeres indicant la direcció de Masies de Sant Miquel, recalcant la presència del jaciment arqueològic.

- Col·locar senyalització des de la sortida del nucli del Vendrell i, si és possible, des de la C-51 i la N-340

Un cop s'entra al nucli de Masies de Sant Miquel, caldrà col·locar una senyalització específica per arribar al conjunt arqueològic, fent passar els vehicles pel carrer de Tomoví, més ample i que permet una millor circulació que el carrer de Sant Miquel.

Pel que fa a l'acondicionament dels accessos, aquests es troben en bon estat de conservació i, en principi, no seria necessari fer cap arranjament a part del manteniment habitual que es dugui a terme per part de l'Ajuntament de Banyeres.

Fig.31: Vistes dels accessos al jaciment de Masies de Sant Miquel.

APARCAMENT I RECEPCIÓ DE VISITANTS

Tant el carrer de Tomoví com el carrer de Sant Miquel finalitzen en una zona asfaltada on és fàcil aparcar (Figura 32). Només caldria marcar al terra les places d'aparcament, indicant una zona específica per a autobusos (no més de 2 o 3).

A partir de la zona d'aparcament s'hauria de restringir absolutament el pas de vehicles, amb excepció dels de serveis.

Un cop el visitant es trobi a l'aparcament caldrà senyalitzar l'ESPAI DE RECEPCIÓ DE VISITANTS. Atès que en ja hi ha edificacions que pertanyen a l'administració local (Figura 33) es proposen dues opcions per habilitar aquest espai:

OPCIÓ 1: El Centre Cívic de Masies de Sant Miquel. Aquest espai és utilitzat per la població local per al desenvolupament d'activitats i caldria cercar la compaginació entre aquestes i les funcions d'un espai de recepció de visitants.

OPCIÓ 2: El local adjacent a l'ermita de Sant Miquel, el qual és utilitzat com a magatzem.

En el primer cas, l'avantatge més clar és que es tracta d'una edificació moderna i que compta amb instal·lacions adequades (llum, aigua, serveis) i la inversió per acondicionar-lo com a Centre de Recepció de Visitants seria mínima. Tan sols caldria preveure l'adquisició de mobiliari. L'inconvenient és que queda una mica allunyat de l'accés al jaciment.

En el segon cas, l'avantatge és que és necessari passar per davant per accedir al jaciment. L'inconvenient és que caldria realitzar una inversió per acondicionar l'espai perquè pugui realitzar les funcions d'un Centre de Recepció de Visitants.

Fig.32: Vistes de la proposada futura zona d'aparcament.

Fig.33: Vistes dels edificis que podrien reconvertir-se en l'Espai de Recepció de Visitants.

En tot cas, els diferents usos i espais que seria convenient que disposés aquest espai serien (Figura 34):

Recepció / botiga

Taulell d'expedició dels tiquets d'entrada al jaciment.

Punt d'informació

Un espai amb agençaments bàsics d'exposició i d'informació introductòria (plafons, mapes). En concret, proposem que en aquest espai expositiu modest es transmeti una informació bàsica sobre alguns aspectes molt generals:

a. introducció a la cultura dels ibers (context històric i geogràfic, llengua, estructura econòmica i social...)
b. el territori de la Cossetània ibèrica (límits geogràfics, fonts històriques, patrons de poblament, principals assentaments coneguts...)
c. estat dels treballs d'excavació que es vagin duent a terme al jaciment (avenços en la investigació, troballes més importants...)

A més dels plafons expositius proposem la possibilitat d'habilitar algun dispositiu per a reproduir audiovisuals (com ara, alguns existents, produïts per la Generalitat de Catalunya, sobre la cultura ibèrica en general)

Espai polivalent

Espai per la realització de tallers didàctics, activitats... per als grups de visitants

Serveis

Una àrea bàsica de serveis al públic (lavabos, begudes, etc...)

Magatzem serveis d'excavació

Un petit espai per a ús intern (magatzem per a eines, materials de papereria, de neteja, materials constructius...)

Fig.34: Vistes d'un model de Centre de Recepció de Visitants: cas del Centre de les coves de Serinyà (Pla de l'Estany, Girona).

Instal·lacions exteriors

S'hauria de preveure una zona exterior porxada adjacent destinada al desenvolupament de tallers didàctics i activitats per grups escolars que visitin el jaciment (Figura 35). L'espai ideal seria la zona verda que es troba entre el final del carrer de Tomoví i l'ermita de Sant Miquel, la qual ja compta amb una pista poliesportiva, bancs, una font, etc. (Figura 36).

Fig.36: Vistes de la zona verda adjacnent a l'ermita on es podría habilitar una área exterior per a tallers didàctics.

Fig.35: Vistes d'un model d'espai de tallers: cas del Centre de les coves de Serinyà (Pla de l'Estany, Girona).

ADEQUACIÓ DE LA VISITA I PUNTS D'INTERÈS

Es consideren necessàries una sèrie d'intervencions en l'àrea d'estudi per tal de millorar l'estat actual de la zona del jaciment per tal de fer-la visitable. Aquestes s'expliquen a continuació i es complementen amb el plànols (Figura 37):

PROPOSTA DE RECORREGUTS I PUNTS DE PARADA (Figura 38):

L'accés al jaciment caldria fer-lo pel camí que, passant per davant de l'ermita de Sant Miquel, mena fins al terreny on es troba el jaciment arqueològic. Es podria mantenir, en una primera fase, la porta que barra l'accés al que, ara per ara és una propietat privada.

Un cop traspassada la porta, l'usuari hauria d'iniciar la visita del conjunt arqueològic. En aquest sentit, caldria situar un plafó explicatiu on s'expliqués el que coneixem actualment sobre el jaciment i assenyalar l'itinerari a seguir.

Prèviament caldria realitzar el desbrossament de tota la parcel·la afectada pel jaciment arqueològic.

El recorregut es dirigiria cap a la zona que va ser excavada l'any 1998, darrera la casa. Aquesta excavació és la que es va realitzar amb motiu de l'intent de construcció d'una bassa per aigua. En aquest indret, un cop netejat i consolidat es col·locarà un plafó en el qual s'explicarà la potencialitat del jaciment arqueològic. També caldria incloure informació per conscienciar als visitants del mal que poden fer al coneixement del passat les intervencions descontrolades sobre els jaciments arqueològics.

En aquesta intervenció de 1998 es va posar al descobert el mur de tanca del poblat. La intervenció a nivell arqueològic que proposem en una primera fase, un cop consolidades les restes que es troben al descobert, és ampliar l'obertura en extensió d'una àmplia zona al voltant del sondeig del 1998 (l'anomenat Sector A).

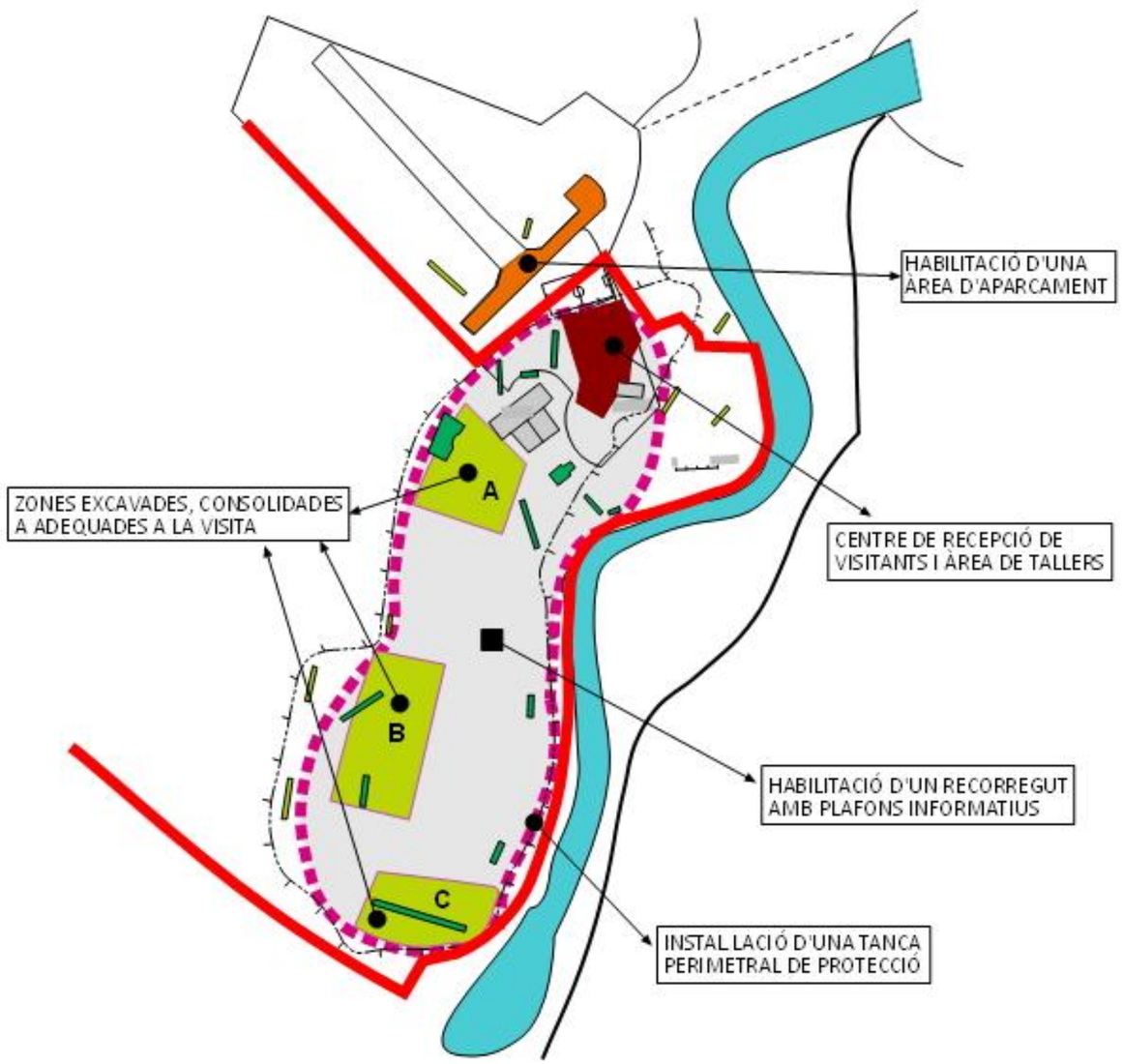

Fig.37: Planta amb indicació de les diverses intervencions proposades en el Pla d'Ordenació del jaciment.

L'objectiu és destapar, documentar i deixar a la vista un sector significatiu de la trama urbana de la ciutat ibèrica. Aquesta intervenció permetria obtenir el primer punt d'interès a partir del qual s'articularà la visita del jaciment.

Aquest sector del jaciment es troba actualment tancat mitjançant una tanca metàl·lica col·locada amb caràcter provisional. Proposem en una primera fase mantenir-la fins que no es delimiti l'abast del jaciment per aquesta banda.

En un segon moment caldria dur a terme l'inici de l'excavació en extensió d'altres sectors del jaciment, per tal d'anar ampliant el coneixement de l'estructura urbana del nucli ibèric. Com que en tot moment proposem basar-nos en les estructures conegudes, una opció interessant seria obrir en extensió l'àrea al voltant dels sondejos 2600 i 2400 (Sector B), a on hi ha indicis de la continuació de la muralla perimetral per la seva cara meridional. El circuit proposat, així, aniria resseguint el perímetre de la muralla per la seva banda sud. Per tal que no es tracti d'un recorregut molt llarg sense cap tipus d'informació, a meitat del recorregut entre els sectors A i B proposem la col·locació d'un plafó encarat cap a l'indret on, suposadament, es trobava la necròpolis de Can Canyís, en el qual s'explicaria la complexitat del sistema funerari dels ibers i els seus rituals associats.

Finalment, en una tercera fase, plategem que un altre sector on caldria l'inici d'una excavació en extensió seria l'extrem sud de la parcel·la, concretament ampliant la rasa 2100 realitzada l'any 1998 i que va donar resultats positius (Sector C). D'aquesta manera, al final del procés, hi hauria tres punts d'interès per la visita que permetrien articular un circuit que, d'alguna manera, permetés copsar la magnitud del jaciment.

A l'extrem sud del jaciment, coincidint amb l'inici de l'excavació en extensió d'aquest sector, proposem la col·locació d'un altre plafó explicatiu, amb les perspectives de les troballes que es preveu trobar en l'excavació del jaciment més important de la zona.

El recorregut continuaria en direcció cap a la porta d'entrada al jaciment. A mig camí, aprofitant la vista sobre la riera de Sant Miquel, proposem la col·locació d'un altre plafó en el qual s'explicaria l'articulació del territori de la Cossetània oriental i els diferents tipus d'assentaments que es coneixen. Així mateix, es destacaria el paper cabdal que tindria el jaciment de Masies de Sant Miquel en tot aquest territori.

El recorregut finalitzaria al mateix punt de l'inici.

Per marcar el recorregut proposem la col·locació d'una tanca provisional formada per postes de fusta tractada col·locats a una distància aproximada entre cadascun d'ells d'uns 10 metres, units per una corda. La provisionalitat d'aquesta tanca ve donada pels possibles canvis que calgui introduir en el recorregut a partir de les troballes arqueològiques que es vagin realitzant. En darrer terme també serà necessari instal·lar una tanca que encercli el perímetre del jaciment. Aquesta tanca de protecció bàsica ha de partir des del punt d'accés i resseguir per l'exterior els límits del nucli ibèric, definits per la muralla, de manera que integri totes les restes destapades i adequades en els tres sectors d'intervenció proposats (els anomenats Sectors A, B i C).

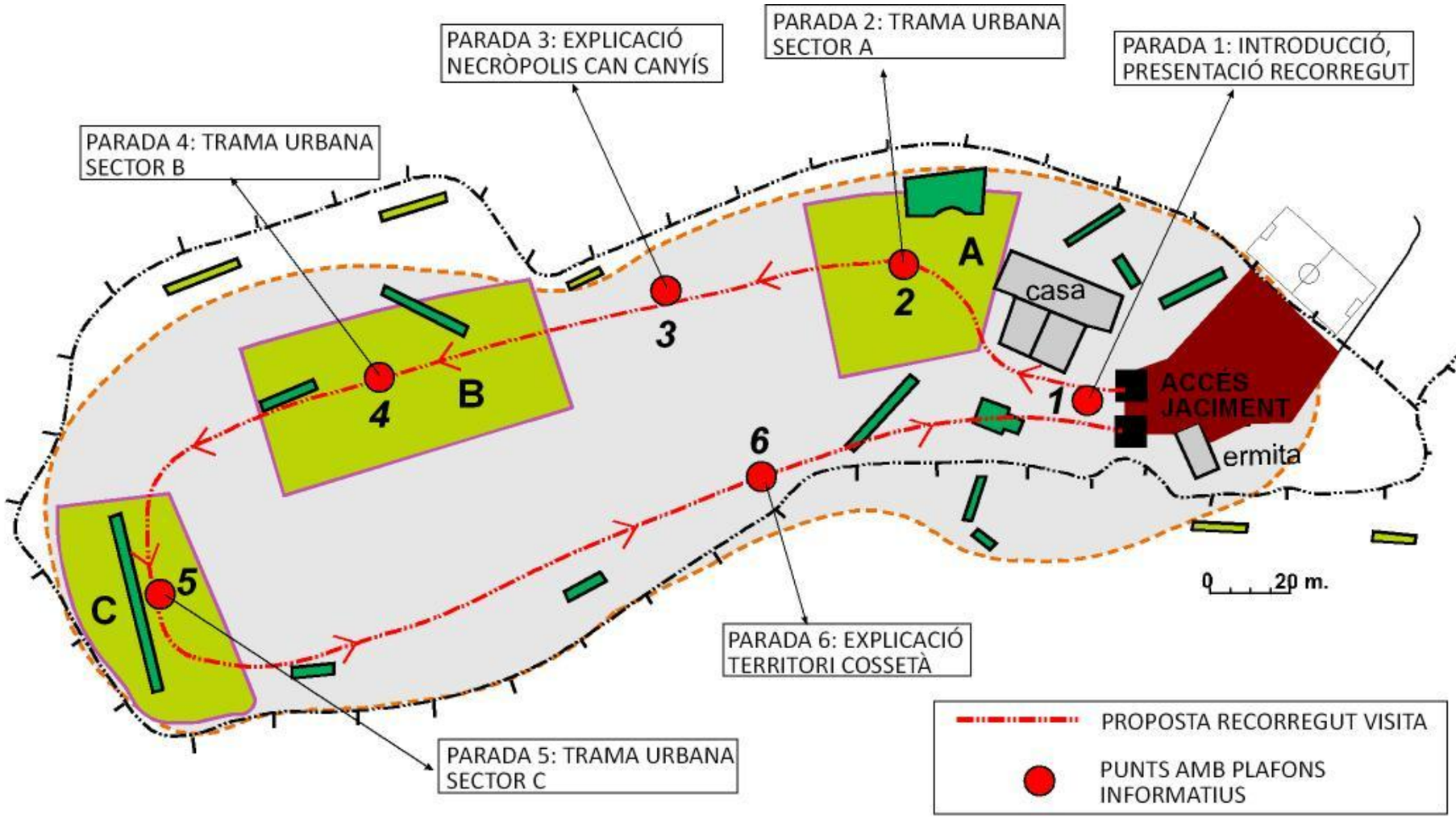

Fig.38: Planta amb indicació de la proposta de recorregut i dels punts de transmissió d'informació per a la visita del jaciment.

5.4.- PLA DE DIFUSIÓ.

ESTRATÈGIES DE DIFUSIÓ

En aquest apartat tractem d'aquelles actuacions o elements que tenen l'objecte bàsic de facilitar i potenciar tant el coneixement com la comprensió del jaciment, per part dels futurs usuaris d'aquest equipament cultural.

Promoció del jaciment

- En primer lloc, cal incidir en tots aquells aspectes que afecten a la promoció del jaciment.

En aquest sentit, d'entrada cal esmentar la elaboració de material promocional (tríptics i material didàctic) i promoure les activitats de difusió del jaciment (visites guiades, portes obertes, xerrades, etc.). En un primer moment, aquestes activitats haurien de limitar-se a una petita mostra del que coneixem fins a l'actualitat, semblant al que es va fer en motiu del Cap de Setmana Ibèric del 2012. Es podria ampliar el que es va fer aleshores amb una mostra sobre el present Pla Director per tal de començar a donar-lo a conèixer. Aquesta activitat es faria al Centre Cívic de Masies de Sant Miquel, però també es podria realitzar en algun espai del nucli històric de Banyeres com el Centre Cívic Ernest Lluch o al mateix Ajuntament.

En aquest primer moment el material editable hauria d'incidir en la importància del jaciment com a capital de la Cossetània oriental.

Posteriorment, a mida que vagi avançant la investigació s'aniria editant nous materials de difusió. Al mateix temps, l'espai utilitzat com a Centre Cívic a Masies de Sant Miquel hauria d'anar mostrant les troballes, actuant al mateix temps com espai d'estudi i laboratori pels investigadors. En aquest cas, proposem que sigui un laboratori obert, on els visitants puguin veure de primera mà com es desenvolupen els treballs d'investigació.

- Proposem sol·licitar l'entrada del jaciment a la "Ruta dels Ibers", actualment gestionada des del Servei de Difusió del Museu d'Arqueologia de Catalunya.

_ Per altra banda, atesa la perspectiva d'una externalització de la gestió del Servei d'Atenció al Públic de l'equipament (veure apartat següent), hi haurà tot un seguit de tasques de promoció que podrien anar a càrrec de l'empresa concessionària, per exemple:

* Promoció i difusió entre els centres educatius dels serveis que s'ofereixen (visites guiades, tallers, materials didàctics, etc.).

*Concepció, desenvolupament i promoció d'activitats excepcionals adequades a les diferents tipologies de públic (visites tematitzades, escenificacions històriques del tipus de les "nits ibèriques" de la Ciutadella Ibèrica de Calafell) concebudes per atreure públic en èpoques determinades (estiu, setmana santa).

* Desenvolupament de mecanismes de col·laboració amb la infrastructura cultural i turística de la zona (hotels, càmpings, cases de colònies, cases de turisme rural, restaurants, etc.). En aquest sentit, es poden proposar actuacions concretes com ara: convenis amb els establiments hotelers de la zona, oferint descomptes per als seus clients que visitin l'equipament; cercar restaurants que complementin la visita del jaciment amb l'oferta d'un "menú ibèric", etc.

_ Desenvolupament d'un apartat propi del jaciment en la pàgina web de l'Ajuntament de Banyeres o, fins i tot, creació d'una pàgina web específica per al jaciment de Masies de Sant Miquel.

Centre d'Interpretació

Amb l'objectiu doble de facilitar la comprensió del jaciment i del discurs històric que se'n deriva, així com augmentar l'atractiu i interès de la seva visita, creiem molt important la proposta de creació d'un Centre d'Interpretació sobre l'assentament ibèric de Masies de Sant Miquel. Proposem una ubicació d'aquest equipament al costat mateix de l'assentament preferentment al local utilitzat com a Centre Cívic. Caldrà dissenyar-lo de manera que no interfereixi en les activitats que s'hi duen a terme regularment. Una altra possibilitat seria al local adjacent a l'ermita de Sant Miquel. A banda de les consideracions tècniques, de caràcter museogràfic, des del

nostre punt de vista la implicació històrica de l'administració local i la societat civil del barri amb el jaciment mereix la tria d'un espai proper com a emplaçament per a aquest equipament, que complementarà la visita del conjunt arqueològic.

_ Desenvolupament d'unes línies argumentals bàsiques sobre els continguts d'aquest centre expositiu (els quals s'hauran de dissenyar i desenvolupar en una fase posterior a la de la redacció d'aquest Pla Director i en funció dels resultats de les investigacions). En qualsevol cas, el discurs podria girar sobre els següents conceptes o idees:

* Masies de Sant Miquel, la capital de la Cossetània oriental, el fenomen urbà en la cultura ibèrica en la protohistòria mediterrània.
* Introducció d'un Personatge-guia que vertebra l'exposició: el cabdill que controla la ciutat i el territori.
* Repàs dels elements arquitectònics i espais funcionals propis del fenomen urbà: sistema defensiu, habitatges d'entitat molt diversa (cases aristocràtiques, vivendes "standard"), edificis comunitaris (de culte, administratius), seques d'encunyació de monedes, xarxa viària, clavegueram, etc. Tots aquests temes i d'altres s'aniran desenvolupant a mesura que avancin els treballs d'excavació i depenent dels resultats dels mateixos. Es remarcaria el fet que la recerca de Masies de Sant Miquel està en curs: es mostren els elements de què disposem documentació i aquells dels quals ens manca. L'avenç de l'excavació anirà modificant el discurs, com en una ciutat en construcció....
* Qüestió de l'explotació agrícola del territori i la siderúrgia del ferro, com a possible font de riquesa i fonament econòmic de l'elit social establerta en el nucli de Masies de Sant Miquel.
* Les relacions entre la capital i els diferents assentaments coneguts i estudiats del territori circumdant (Ciutadella de Calafell, Fondo del Roig de Cunit, Les Guàrdies del Vendrell...)
* El final de la ciutat ibèrica i la seva transformació en un assentament romà i la seva posterior evolució.

Publicacions.

Amb el propòsit de difondre un millor coneixement del jaciment cal promoure igualment
l'elaboració d'un seguit de publicacions; que poden ser de dos tipus bàsics:

_ De tipus divulgatiu; en aquest camp caldria preveure la confecció d'una Guia del jaciment (quan el nivell de coneixements disponibles ho permeti); també es podrien encomanar la realització de contes o còmics sobre el jaciment destinats al públic infantil, per exemple, de l'estil dels de la sèrie "Petita Història de....".

_ Difusió científica dels resultats de les excavacions i de la recerca arqueològica desenvolupada en el jaciment de Masies de Sant Miquel, a través dels canals habituals (revistes especialitzades, congressos, etc.). Fins a l'actualitat els treballs de sondeig i delimitació del jaciment aquesta tasca s'ha desenvolupat puntualment, com mostren les publicacions aparegudes fins el moment. Els treballs d'excavació que s'iniciaran presumiblement aniran ampliant la informació no només del jaciment , sinó de tot el territori i de la cultura ibèrica en general. Masies de Sant Miquel esdevindrà sense cap mena de dubte un referent per al coneixement de les societats preromanes de la Mediterrània occidental.

5.5.- PLA DE GESTIÓ.

Un cop assolida la fita de disposar d'unes restes adequades per a la visita pública, amb tot l'equipament bàsic ja implementat i amb un règim de visites previ pagament, cal preveure una estratègia determinada per a la gestió del conjunt arqueològic resultant.

CREACIÓ DEL CONSORCI DE MASIES DE SANT MIQUEL

Amb l'objecte d'afavorir la vinculació amb el territori es proposa la creació del que podríem anomenar "Consorci del jaciment de Masies de Sant Miquel"; un organisme de seguiment i definició de les línies bàsiques de gestió del conjunt arqueològic. On l'Ajuntament de Banyeres podria constituir consorcis amb altres administracions públiques (universitat de Barcelona, Generalitat de Catalunya, Consell comarcal...) per a fins d'interès comú, o amb entitats privades sense ànim de lucre que persegueixin fins d'interès públic concurrents amb els de les entitats públiques.

SERVEI D'ATENCIÓ AL PÚBLIC

La gestió d'aquest Servei d'Atenció al Públic pot ser totalment pública (gestionada des de l'Ajuntament de forma similar a com es fa a la Ciutadella Ibèrica de Calafell) o mixta, mitjançant la concessió del servei a una empresa especialitzada. Atesa la ubicació del conjunt arqueològic de Masies de Sant Miquel i l'entitat i pressupost de l'Ajuntament de Banyeres, es proposa triar l'opció de l'externalització d'aquest Servei.

Així, una empresa concessionària hauria de ser l'encarregada del disseny i de la implementació d'un Servei d'Atenció al Públic. Tanmateix, en aquest Pla Director avancem una proposta que concreta les línies bàsiques del que podria ser un sistema ideal, de màxims, del Servei d'Atenció al Públic de Masies de Sant Miquel:

_ D'entrada, proposem un sistema de visites al jaciment (i al Centre d'Interpretació, quan estigui en ús) en base a autoguies sonores, per al visitant individual, seguint els punts d'interès abans esmentats, i visites monitoritzades, sempre concertades, per a grups i públic escolar. En el cas del públic general, amb visita no monitoritzada, es proposa que l'autoguia vagi inclosa en el preu de l'entrada i, per tant, tothom visiti el conjunt amb una aportació d'informació addicional, fet que sens dubte augmenta el grau de satisfacció de la mateixa. En el cas del públic escolar, la visita guiada al jaciment es podria complementar amb el desenvolupament in situ d'un seguit de tallers didàctics. Aquests tallers (com ara d'escriptura ibèrica, de sistemes constructius, d'encunyació de monedes, de confecció i decoració de teixits, etc., etc.) es podrien vincular en tot moment a la realitat arqueològica que es vagi coneixent del jaciment arqueològic.

_ Els recursos humans necessaris serien d'un mínim de dues persones, amb un perfil i unes funcions que detallem tot seguit:

* Una persona, sense un perfil específic, que seria l'encarregada d'obrir i tancar el jaciment, d'atendre el públic des de l'edifici de recepció de visitants (venda d'entrades) i de concertar, per via telefònica, les visites dels grups.

* L'horari d'obertura del jaciment coincidirà plenament amb la jornada laboral d'aquesta persona; per aquesta raó, proposem ajustar-ho al màxim, segons les èpoques de l'any. Una proposta concreta en aquest sentit seria la següent:

De l'1 de gener a 30 d'abril i de l'1 d'octubre a 31 de desembre: de dimarts a diumenge de 11 a 14 hores, dilluns no festius tancat.

De l'1 de maig al 28 de juny i del 12 al 30 de setembre: de dimarts a diumenge de 11 a 14 hores i de 16 a 18 hores, dilluns no festius tancat (incloent en aquesta franja els dies de setmana santa, segons calendari).

Del 29 de juny a l'11 de setembre: de dimarts a diumenge de 11 a 14 hores i de 18 a 21 hores, dilluns no festius tancat.

* Una segona persona encarregada, fonamentalment, del guiatge de les visites, tant del públic escolar com de la resta de grups concertats. Aquesta persona hauria de tenir un perfil més específic, preferentment un estudiant o llicenciat d'Història, d'alguna manera vinculat al món de l'arqueologia.

_ Viabilitat econòmica del sistema. Aquesta dependrà de molts factors diferents que poden condicionar totalment els balanços finals. Amb caràcter orientatiu, exposem les següents consideracions en aquest sentit:

* En primer lloc, volem posar de relleu que no seria molt dificultós trobar a la zona una persona encarregada dels guiatges, amb el perfil adequat i amb la disponibilitat ideal per a la seva funció. En aquest sentit, es podria col·laborar amb la Ciutadella Ibèrica de Calafell, ja que disposa de monitors formats i on arriben de forma regular currículums de persones de la zona que disposarien de formació adequada per desenvolupar aquesta tasca. Es tracta d'un monitor que només hauria d'actuar quan hi ha grups concertats, fet que pot oscil·lar molt d'una setmana a l'altre i segons les èpoques de l'any. Això suposa una disponibilitat molt gran al llarg de tot l'any i alhora una incertesa total respecte del volum de feina i, per tant, dels honoraris a percebre. És una situació tan sols assumible o interessant per a un perfil del tipus d'un estudiant universitari. Aquí entra la problemàtica de l'allunyament de Masies de Sant Miquel de centres universitaris, a més de la impossibilitat d'accedir-hi amb transport públic; fet que fa poc rentable els repetits desplaçaments *ex-professo* per a una tasca tan discontinua. Per tot això no veiem altra alternativa que la contractació per tot l'any, a mitja jornada, d'una persona amb el perfil especialitzat adequat. En aquest cas, aquesta persona podria tenir molts dies lliures (els dies sense visites concertades), de manera que caldria assignar-li d'altres funcions vinculades amb el manteniment de l'equipament (control i neteja diària), amb les tasques generals de gestió (estratègies de promoció, desenvolupament d'activitats extraordinàries, etc.) i fins i tot, també, amb la recerca del jaciment (digitalització de plantes i seccions, dibuix de materials ceràmics, informatització del registre arqueològic de les campanyes d'excavació, etc.).

Amb tot, la proximitat d'un equipament de la mateixa època com és la Ciutadella de Calafell podria servir com a punt publicitari i de difusió del jaciment de Masies de Sant Miquel. En aquest sentit, caldria establir un conveni de col·laboració entre els ajuntaments de Banyeres i Calafell que sigui beneficiós per ambdues parts a l'hora de captar visitants.

* La persona encarregada d'atendre el públic des de l'edifici de rebuda de visitants també s'haurà de contractar, en aquest cas, a jornada completa. Sense un perfil específic i amb una jornada laboral perfectament establerta, no hi haurà cap complicació de trobar-la en la mateixa vila de Banyeres o en qualsevol localitat propera.

* D'aquesta manera es prefiguren unes despeses anuals fixes que abasten la contractació de les dues persones esmentades (una recepcionista a jornada completa i un "tècnic" a mitja jornada), a més d'altres capítols com ara el lloguer de les audioguies, despeses de materials (d'oficina, de neteja, etc.), més les despeses generals de gestió, que podem estimar als volts d'uns 42.000 Euros. Si tot això ha d'anar a càrrec de l'empresa concessionària, la gestió de l'equipament no és econòmicament viable amb unes xifres per sota del 10000 visitants anuals, aproximadament, calculant a partir d'un cost mitjà de l'entrada de 4 Euros per persona.

Com que aquesta xifra de visitants estarà lluny d'assolir-se des dels primers moments de funcionament de l'equipament, només veiem dues possibles alternatives:

1.- Que, a partir dels balanços de visitants i econòmics anuals, alguna o el conjunt de les administracions implicades subvencioni les pèrdues del concessionari; subvenció que anirà minvant fins a desaparèixer a partir del moment que s'assoleixin les xifres de visitants que permetin la viabilitat econòmica del sistema. Aquesta "subvenció" es podria concretar, de forma alternativa, assumint les despeses de contractació de part del personal requerit, preferentment de la persona de recepció.

2.- Rebaixa notable del sistema de Servei d'Atenció al Públic proposat i per tant dels seus costos, mitjançant els següents mecanismes (que no són necessàriament excloents):

* Unificació en la mateixa persona de les funcions d'atenció al públic i de monitoratge de les visites. Això implicaria que, en el decurs de la visita dels grups concertats, el conjunt arqueològic (l'edifici de recepció) restaria tancat (o sense venda d'entrades) i interrompuda la concertació de visites per telèfon.

* Eliminació de l'exigència d'un perfil determinat per a la persona encarregada dels guiatges de grups i per tant, facilitant el desenvolupament d'aquesta tasca mitjançant personal no especialitzat de la zona, que cobraria en funció de les visites guiades efectuades.

* Establir un cost addicional per a qui vulgui fer ús de l'autoguia, per separat del cost de l'entrada, fet que elimina les despeses de lloguer d'aquest mecanisme.

MANTENIMENT DE L'EQUIPAMENT

Necessitat d'un manteniment bàsic de l'equipament resultant. Les mateixes consideracions respecte del Servei d'Atenció al Públic són vàlides per aquest aspecte. Així, per raons òbvies de proximitat, és recomanable traspassar aquesta tasca, almenys en part (manteniment diari, neteja bàsica, etc.), a l'empresa concessionària del Servei d'Atenció al Públic. Lògicament, el manteniment estructural de les parts constitutives de l'equipament (edificis, camins, àrea de pàrking, senyalització, restes arqueològiques, etc.) han d'anar sempre a càrrec de l'Ajuntament de Banyeres, propietari i gestor principal del conjunt arqueològic. De fet, es podria utilitzar personal propi de l'Ajuntament, especialment, les que afecten al manteniment bàsic (Brigada Municipal), però també en el personal de recepció. No és recomanable, des del nostre punt de vista, incloure en aquest conveni el personal d'atenció al públic destinat a la transmissió d'informació, el qual hauria de tenir un perfil més aviat especialitzat (estudiants o llicenciats d'història, etc.).

5.6.- PROGRAMACIÓ.

La proposta de programació anual d'actuacions a Masies de Sant Miquel, que es relaciona a continuació, es complementarà amb un centre d'interpretació i de rebuda del jaciment dins el nucli de Masies de Sant Miquel i molt proper al jaciment.

ANY 2018

- Delimitació de l'assentament mitjanant realització d'una prospecció geofísica per tot l'espai actualment conreat, tant en l'aplicació del georadar, com de la prospecció magnètica.

ANY 2019

- Delimitació de l'assentament amb mitjans mecànics per obertura de superficial i seguiment arqueològic, resseguint el perímetre emmurallat per tota la banda oest del jaciment.
- Excavació del Sector A fins arribar a nivells del primer paviment aparegut.
- Neteja dels talussos de l'excavació de la campanya de 1998 i consolidació dels talls.
- Compra de la meitat dels terrenys del jaciment.

ANY 2020

- Excavació del Sector B fins arribar a nivells del primer paviment aparegut.
- Consolidació de les estructures aparegudes l'any anterior en el sector A.
- Adequació per a la visita del sector A.
- Col·locació de senyalització des del nucli de Banyeres indicant la direcció de Masies de Sant Miquel, recalcant la presència del jaciment arqueològic.
- Senyalització des de la sortida del nucli del Vendrell.
- Senyalització del jaciment en el nucli de Masies de Sant Miquel
- Realització duna tanca metàl·lica que encercli la part del jaciment propietat de l'ajuntament

ANY 2021

- Excavació del Sector C, fins arribar a nivells del primer paviment aparegut.
- Consolidació de les estructures aparegudes l'any anterior en el sector B.
- Adequació per a la visita del sector B.
- Redacció del projecte provisional del camí o passera que marcarà l'itinerari de visita al jaciment, amb els elements que l'acompanyen (papereres, indicacions de direcció, banquetes, etc.).
- Redacció del projecte de la zona d'aparcament de vehicles, especialment dissenyat per a autocars.
- Dissenyar dispositius de transmissió d'informació (plafons o altres), del jaciment i de l'entorn geogràfic.

ANY 2022

- Consolidació de les estructures aparegudes l'any anterior en el sector C.
- Adequació per a la visita del sector C.
- Execució del projecte i construcció del camí o passera provisional que marcarà l'itinerari de visita al jaciment, amb els elements que l'acompanyen (papereres, indicacions de direcció, banquetes, etc.).
- Habilitació d'un espai de recepció i laboratori arqueològic visitable.
- Habilitació d'un espai de botiga i Serveis (lavabos, begudes, etc...)

ANY 2023

- Destapada i excavació del superficial de la resta de la franja que separa el Sector A i B del jaciment.

- Realització de sondejos i excavació en vertical a algun recinte puntual del sector A, amb l'objectiu de comprendre la seqüència estratigràfica d'aquella part del jaciment.
- Execució del projecte de la zona d'aparcament de vehicles (autocars, cotxes, bicicletes...).
- Habilitar un espai polivalent per a la realització de tallers didàctics

ANY 2024
- Destapada i excavació del superficial de la resta de la franja que separa el Sector B i C del jaciment.
- Realització de sondejos i excavació en vertical a algun recinte puntual del sector B, amb l'objectiu de comprendre la seqüència estratigràfica d'aquella part del jaciment.
- Excavació del Sector A - B, fins arribar a nivells del primer paviment aparegut.
- Habilitació d'un espai de magatzem i serveis d'excavació.

ANY 2025
- Destapada i excavació del superficial de la resta de sectors del jaciment, per tal d'extreure una planta complerta de l'últim moment d'ocupació de l'assentament..
- Realització de sondejos i excavació en vertical a algun recinte puntual del sector C, amb l'objectiu de comprendre la seqüència estratigràfica d'aquella part del jaciment.
- Excavació del Sector B - C, fins arribar a nivells del primer paviment aparegut.

ANY 2026
- Consolidació de les estructures aparegudes en les campanyes de 2020 i 2021.
- Excavació dels sectors destapats a la campanya de 2022, fins arribar a nivells del primer paviment aparegut.

ANY 2027
- Consolidació de les estructures aparegudes a la campanya de 2023.
- Delimitació i excavació del possible fossat del jaciment

- Redacció del projecte definitiu del camí o passera que marcarà l'itinerari de visita al jaciment, amb els elements que l'acompanyen (papereres, indicacions de direcció, banquetes, etc.).
- Dissenyar dispositius definitius de transmissió d'informació (plafons o altres), del jaciment i de l'entorn geogràfic.

ANY 2028
- Execució del projecte definitiu del camí o passera que marcarà l'itinerari de visita al jaciment, amb els elements que l'acompanyen (papereres, indicacions de direcció, banquetes, etc.).
- Execució dels dispositius definitius de transmissió d'informació (plafons o altres), del jaciment i de l'entorn geogràfic.

5.7.- ESTIMACIÓ PRESSUPOSTÀRIA.

ANY 2018

Realització d'una prospecció geofísica per tot l'espai actualment conreat, tant en l'aplicació del georadar, com de la prospecció magnètica.	18.845,00 €
TOTAL	18.845,00 €

ANY 2019

Delimitació de l'assentament amb mitjans mecànics per obertura de superficial i seguiment arqueològic	35.862,00 €
Excavació del Sector A fins arribar a nivells del primer paviment aparegut.	38.000,00 €
Compra de la meitat del jaciment per part de l'Ajuntament	84.000,00 €
TOTAL	**157.862,00€**

ANY 2020

Excavació del Sector B fins arribar a nivells del primer paviment aparegut.	38.000,00 €
Consolidació de les estructures aparegudes l'any anterior en el sector A.	33.000,00 €
Adequació per a la visita del sector A.	3.500,00 €
Col·locació senyalètica i instalación de tanca metàl·lica	34.000,00 €
TOTAL	**108.500,00€**

ANY 2021

Excavació del Sector C, fins arribar a nivells del primer paviment aparegut.	38.000,00 €
Consolidació de les estructures aparegudes l'any anterior en el sector B.	33.000,00 €
Adequació per a la visita del sector B.	3.500,00 €
TOTAL	**74.500,00 €**

ANY 2022

Consolidació de les estructures aparegudes l'any anterior en el sector C.	33.000,00 €
Adequació per a la visita del sector C.	6.500,00 €
Habilitació d'un espai de recepció i laboratori arqueològic visitable.	4.000,00 €
Habilitació d'un espai de botiga i Serveis (lavabos, begudes, etc...)	9.000,00 €
TOTAL	**52.500,00 €**

ANY 2023

Destapada i excavació del superficial de la resta de la franja que separa el Sector A i B del jaciment.	35.862,00
Realització de sondejos i excavació en vertical a algun recinte puntual del sector A, amb l'objectiu de comprendre la seqüència estratigràfica d'aquella part del jaciment.	15.000,00 €
Execució del projecte de la zona d'aparcament de vehicles (autocars, cotxes, bicicletes...).	8.000,00 €
Habilitar un espai polivalent per a la realització de tallers didàctics	7.000,00 €
TOTAL	**65.862,00 €**

ANY 2024

Destapada i excavació del superficial de la resta de la franja que separa el Sector B i C del jaciment.	35.862,00 €
Realització de sondejos i excavació en vertical a algun recinte puntual del sector B, amb l'objectiu de comprendre la seqüència estratigràfica d'aquella part del jaciment.	15.000,00 €
Excavació del Sector A - B, fins arribar a nivells del primer paviment aparegut.	12.000,00 €
Habilitació d'un espai de magatzem i serveis d'excavació (Prestatgeries, Caixes homologades...).	10.000,00 €
TOTAL	**72.862,00 €**

ANY 2025

Destapada i excavació del superficial de la resta de sectors del jaciment, per tal d'extreure una planta complerta de l'últim moment d'ocupació de l'assentament..	35.862,00 €
Realització de sondejos i excavació en vertical a algun recinte puntual del sector C, amb l'objectiu de comprendre la seqüència estratigràfica d'aquella part del jaciment.	15.000,00 €
Excavació del Sector B - C, fins arribar a nivells del primer paviment aparegut.	12.000,00 €
TOTAL	**62.862,00 €**

ANY 2026

Consolidació de les estructures aparegudes en les campanyes de 2020 i 2021.	35.000,00 €
Excavació dels sectors destapats a la campanya de 2022, fins arribar a nivells del primer paviment aparegut.	15.000,00 €
Col·locació de tanca i porta d'accés	70.000,00 €
TOTAL	**120.000,00€**

ANY 2027

Consolidació de les estructures aparegudes a la campanya de 2023.	33.000,00 €
Delimitació i excavació del possible fossat del jaciment	35.000,00 €
Redacció del projecte definitiu del camí o passera que marcarà l'itinerari de visita al jaciment, amb els elements que l'acompanyen (papereres, indicacions de direcció, banquetes, etc.).	9.000,00 €
Dissenyar dispositius definitius de transmissió d'informació (plafons o altres), del jaciment i de l'entorn geogràfic.	1.500,00 €
TOTAL	**78.500,00 €**

ANY 2028

Execució del projecte definitiu del camí o passera que marcarà l'itinerari de visita al jaciment, amb els elements que l'acompanyen (papereres, indicacions de direcció, banquetes, etc.).	24.000,00 €
Execució dels dispositius definitius de transmissió d'informació (plafons o altres), del jaciment i de l'entorn geogràfic.	7.200,00 €
TOTAL	**31.200,00 €**

TOTAL PRESSUPOST

ANY 2018	**18.845,00 €**
ANY 2019	**157.862,00 €**
ANY 2020	**108.500,00 €**
ANY 2021	**74.500,00 €**
ANY 2022	**52.500,00 €**
ANY 2023	**65.862,00 €**
ANY 2024	**72.862,00 €**
ANY 2025	**62.862,00€**
ANY 2026	**120.000,00 €**
ANY 2027	**78.500,00 €**
ANY 2028	**31.200,00 €**
TOTAL	**843.493,00 €**
+21% IVA	**177.133,53 €**
TOTAL EXECUCIÓ PLA DIRECTOR	**1.020.626,53 €**

6.- BIBLIOGRAFIA.

Específica sobre el jaciment de Masies de Sant Miquel:

Adserias, M., Cela, X. i Marí, Ll. 2001-2002. El poblat ibèric fortificat de Masies de Sant Miquel (Banyeres del Penedès, Tarragona). Revista d'Arqueologia de Ponent, 11-12, pp. 255-276.

Bea, D. 1997. La necròpolis de Can Canyís (Banyeres del Penedès, Baix Penedès, Tarragona)", *Congreso Nacional de Arqueología, XXIV*. pp. 151-159.

Carrasco, P., Pallejà, Ll., Revilla, V. 1998. "Excavaciones en el poblado ibérico de les Masies de Sant Miquel (Banyeres del Penedès, Baix Penedès", Butlletí Arqueològic de Tarragona, 12, 154-159.

Cela, X., Adserias, M., Revilla, V. 2003. "El *oppidum* ibérico de Masies de Sant Miquel (Banyeres del Penedès)", dins de *Territoris antics a la Mediterrània i a la Cossetània oriental*, Actes del Simposi internacional d'Arqueologia del Baix Penedès, Barcelona, 255-264.

Vilaseca, S., Solé, J.M., Mañé, R. 1963. La necrópolis de Can Canyís (Banyeres, prov. de Tarragona), Trabajos de Prehistoria, VIII, Madrid.

General sobre la Cossetània ibèrica:

Adserias, M., Burés, L., Miró, M.T. i Ramon, E. 1993. L'assentament pre-romà de Tarragona. *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 3, pp.177-227.

Alonso, N.; Junyent, E.; Lafuente, A. i López, J.B. 1998. Poder, símbolo y territorio: el caso de la fortaleza de Arbeca. *Actes del Congreso Internacional Los Iberos: Príncipes de Occidente*, Barcelona, pp. 355-372.

Álvarez, R., Batista, R., Molist, N. i Rovira, J. 1991. La muralla del bronze final i època ibèrica d'Olèrdola (Olèrdola, Alt Penedès), *Simposi Internacional d'Arqueologia Ibèrica: Fortificacions, la problemàtica de l'ibèric ple (segles IV-III aC.)*, Manresa, pp. 153-158.

Asensio, D.; Morer, J.; Rigo, A. i Sanmartí, J. (2001): "Les formes d'organització social i econòmica a la Cossetània ibèrica: noves dades sobre l'evolució i tipologia dels assentaments entre els segles VI-III aC", a *I Taula Rodona Internacional d'Ullastret: Territori polític i territori rural durant l'edat del ferro a la Mediterrània occidental*, *Monografies d'Ullastret, 2*, pp. 253-272.

Asensio, D., Cela, X. i Morer, J. 2005. El jaciment protohistòric del Turó de la Font de la Canya (Avinyonet del Penedès, Alt Penedès), un nucli d'acumulació d'excedents agrícoles a la Cossetània (segles VII-III aC.). *Fonaments*, 12, pp.177-195.

Asensio, D., Morer, J., Pou, J., Sanmartí, J. i Santacana, J. 2005a. Evidències arqueològiques del procés d'emergència d'*élites* aristocràtiques a la ciutadella ibèrica d'Alorda Park (Calafell, Baix Penedès). *XIII Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà, Món Ibèric als Països Catalans, Homenatge a Josep Barberà i Farràs*, pp. 597-614.

Asensio, D., Jornet, R.; López Reyes, D. i Morer, J. 2005b. La troballa d'una màscara grotesca de terracuita en el jaciment ibèric de Mas d'en Gual (El Vendrell, Baix Penedès). *Fonaments*, 12, pp. 223-233.

Asensio, D., López Reyes, D., Mestres, J., Molist, N., Ros, A. i Senabre, M.R. 2006. De la primera edat del ferro a l'ibèric antic: la formació de les societats complexes a la zona del Penedès. Actes de la *III Reunió Internacional d'Arqueologia de Calafell: De les comunitats locals als estats arcaics*, Calafell, novembre 2004, *Arqueomediterrània, 9,* pp. 289-307.

Aubet, M.E. 1993. El comerç fenici i les comunitats del ferro a Catalunya. *Laietània, 8*. pp. 21-40.

Bea, D. 2006. El port romà de Tàrraco, aportacions historiogràfiques i noves interpretacions: la intervenció arqueològica als solars de l'UA 15 de Tarragona (Tarragonès). *Tribuna d'Arqueologia 2004-2005*, pp. 215-244.

Boquer, S. i Miret, J. 2005. Solicrup: del Neolític a la Primera Edat del Ferro. *Cossetans i romans, els antics pobladors de Solicrup i Darró*. *Catàleg d'Exposició de Vilanova i la Geltrú.* pp. 45-52.

Bosch Gimpera, P. 1932. *Etnologia de la Península Ibèrica*. Barcelona.

Bouso, M., Esteve, X., Farré, J., Feliu, J.M., Mestres, J., Palomo, A., Rodríguez, A. i Senabre, R.M. 2004. Anàlisi comparatiu de dos assentaments del bronze inicial a la depressió prelitoral catalana: Can Roqueta II (Sabadell, Vallès Occidental) i Mas d'en Boixos-1 (Pacs del Penedès, Alt Penedès). *Cypsela, 15*, pp. 73-101.

Cebrià, A., Esteve, X. i Mestres, J. 2003. Enclosures a la serra del Garraf des de la protohistòria a la baixa antiguitat. Recintes d'estabulació vinculats a camins ramaders. *Actes del Simposi: Territoris antics a la Mediterrània i a la Cossetània oriental, El Vendrell 2001*, pp. 313-316.

Díaz García, M. 2007. Noves evidències de l'urbanisme romà i ibèric a l'àrea portuària de la ciutat: les intervencions al solar número 18 del carrer Jaume I de Tarragona, *Tribuna d'Arqueologia 2007*. pp. 169-194.

Dietler, M. 1999. Rituals of commensality and the politics of state formation in the 'princely' societies of early Iron Age Europe. *P.Ruby (ed.) Les princes de la protohistoire et l'émergence de l'État, Actes de la table ronde internationale de Naples, Collection Centre Jean Bérard 17, Collection École Française de Rome, 252*, pp. 135-152.

Diloli, J. i Bea, D. 2005. El món ibèric a les comarques meridionals de Catalunya. *XIII Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà, Món Ibèric als Països Catalans, Homenatge a Josep Barberà i Farràs*, pp. 545-582.

Farré, J., Mestres, J., Senabre, M.R. i Feliu, J.M. 2002. El jaciment de Mas d'en Boixos (Pacs del Penedès, Alt Penedès). Un espai utilitzat des del Neolític fins a l'època ibèrica. *Tribuna d'Arqueologia, 1998-1999*, pp. 113-134.

Ferrer, C., García Targa, J., Morer, J. i Rigo, A. 2001. Fondo del Roig (Cunit), un nucli camperol ibèric de la Cossetània. *Actes del Simposi: Territoris antics a la Mediterrània i a la Cossetània oriental, El Vendrell 2001.* pp. 339-348.

García Targa, J., Morer, J. i Rigo, A. 1999. El Fondo del Roig (Cunit). Un nucli camperol ibèric de la Cossetània. *Miscel·lània Penedesenca, XXIV*, pp. 177-198.

Garcia Targa, J., Miret, M. i Revillla, V. 2005. Patró d'assentament i hàbitat ibèric al puig de Sitges (Sitges, comarca del Garraf, província de Barcelona): un estat de la qüestió. *XIII Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà, Món Ibèric als Països Catalans, Homenatge a Josep Barberà i Farràs*, pp. 531-544.

Junyent, E. 2002. Els segles de formació: el bronze final i la primera edat del ferro a la depressió de l'Ebre. *Ilercavònia, 3, I Jornades d'Arqueologia. Ibers a l'Ebre, recerca i interpretació*, pp. 17-36.

López Mullor, A., Fierro, X., Caixal, A. i Castellano, A. 1992. *La primera Vilanova*, Barcelona.

Mestres, J., Senabre, R.M. i Socias, J. 1994-1996. L'Alt Penedès a la Primera Edat del Ferro: consideracions a l'entorn d'un model d'ocupació del territori. *Gala, 3-5, I Taules Rodones d'Arqueologia de Sant Feliu de Codines: models d'ocupació, transformació i explotació del territori entre 1600 i el 500 a.n.e. a la Catalunya meridional i zones limítrofes de la depressió de l'Ebre*. pp. 247-263.

Molist, N., Bosch, J.M., Mestres, J. i Senabre, M.R. 2004. Estat de la recerca i problemes d'interpretació del conjunt històric d' Olèrdola (Olèrdola, Alt Penedès). *Actes de les Jornades d' Arqueologia i Paleontologia 2001.Comarques de Barcelona 1996-2001. La Garriga 29 i 30 de novembre, 1 de desembre de 2001*. *Volum 1*, Barcelona, pp. 231-245.

Morer, J. i Rigo, A. 1999. *Ferro i ferrers en el món ibèric. El poblat de les Guàrdies (El Vendrell)*. Barcelona.

Pons, E. 2000. Las necrópolis de incineración del Bronce Final y de la Edad del Hierro en Cataluña. *Archéologie de la mort, archéologie de la tombe au Premier Âge du Fer, Monographies d'Archéologie Méditerranénne, 5*, pp. 31-40.

Ramon, J. 1994-1996. Las relaciones de Eivissa en época fenicia con las comunidades del Bronce Final y Hierro Antiguo de Cataluña. *Gala*, 3-5, *I Taules Rodones d'Arqueologia de Sant Feliu de Codines: models d'ocupació, transformació i explotació del territori entre 1600 i el 500 a.n.e. a la Catalunya meridional i zones limítrofes de la depressió de l'Ebre*. pp. 399-422.

Ramón Sariñena, E. 1995. La necròpolis protohistòrica de Milmanda (Vimbodí). *L'arqueologia de la mort, el món funerari a l'antiguitat a la Catalunya meridional. Citerior, 1*, pp. 33-50.

Sanmartí, J. 2001. Territoris i escales d'integració política a la costa de Catalunya durant el període ibèric ple (segles IV-III aC), dins *Actes de la I Taula Rodona d'Ullastret* sobre *Territori polític i territori rural durant l'edat del Ferro a la Mediterrània Occidental,* A. Martin, R. Plana (dirs), *Monografies d'Ullastret, 2,* pp. 23-38.

Sanmartí, J. 2004. From local groups to early status: the development of complexity in protohistoric Catalonia. *Pyrenae, 35, vol. 1*, pp. 7-41.

Sanmartí, J. 2005. La conformación del mundo ibérico septentrional. *Palaeohispanica, 5*, pp. 333-357.

Sanmartí, J. i Santacana, J. 1992. *El poblat ibèric d'Alorda Park. Calafell, Baix Penedès. Campanyes 1983-1988*, Excavacions Arqueològiques a Catalunya, 11, Barcelona.

Sanmartí, J. i Santacana, J. 2005. *Els ibers del nord*. Rafael Dalmau, Editor. Barcelona.

Sanmartí, J.; Asensio, D.; Belarte, M.C.; Martín, M.A. i Santacana, J. 2006. La iberització a la Catalunya costanera i central. Actes de la *III Reunió Internacional d'Arqueologia de Calafell: De les comunitats locals als estats arcaics*, Calafell, novembre 2004, *Arqueomediterrània, 9,* pp. 145-163.

Vilaseca, S., Solé, J.M. i Mañé, R. 1963. *La necrópolis de Can Canyís (Banyeres, prov. De Tarragona),* Trabajos de Prehistoria, VIII, Madrid.

Zamora, D., Pujol, J., García, J. i Cela, X. 2001. El poblament a la Laietània central i septentrional durant el període ibèric ple. Una proposta d'organització territorial", dins *Actes de la I Taula Rodona d'Ullastret* sobre *Territori polític i territori rural durant l'edat del Ferro a la Mediterrània Occidental,* A. Martin, R. Plana (dirs), *Monografies d'Ullastret, 2,* pp. 203-226.

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ.....3

2. OBJECTIUS DEL PLA DIRECTOR.....4

3. MEMÒRIA HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA.....5

4. ANÀLISI INTERNA I DIAGNOSI 19

5. PROPOSTA D'ACTUACIÓ.....24

5.1. PLA DE RECERCA 24

5.2. PLA DE CONSOLIDACIÓ.....29

5.3. PLA D'ORDENACIÓ.....31

5.4. PLA DE DIFUSIÓ.....38

5.5. PLA DE GESTIÓ.....40

5.6. PROGRAMACIÓ.....43

5.7. ESTIMACIÓ PRESSUPOSTÀRIA.....45

6. BIBLIOGRAFIA.....48